

ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) : โอกาสและผลกระทบต่อภาคอุตสาหกรรมไทย

บทวิเคราะห์โอกาสและผลกระทบต่อภาคอุตสาหกรรมไทย
จากการเข้าร่วมประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC)

สารบัญ

ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community: AEC)	2
ข้อมูลประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน	2
ความร่วมมือทางเศรษฐกิจอาเซียน	3
ผลผูกพันของ AEC Blueprint ต่อประเทศไทย	9
สถานภาพอุตสาหกรรมไทยในปัจจุบัน ผลกระทบต่อเศรษฐกิจไทย	13
สถานภาพอุตสาหกรรมไทย	13
การวิเคราะห์โอกาสและภัยคุกคามที่มีผลต่ออุตสาหกรรมไทย	22
ผลกระทบของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ต่อภาคอุตสาหกรรมไทย	26
โอกาสของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ต่อภาคอุตสาหกรรมไทย	26
ผลกระทบและข้อควรระวังของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ต่อภาคอุตสาหกรรมไทย	29
แนวทางการปรับตัวของภาคอุตสาหกรรมไทย เพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน	33

ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

(ASEAN Economic Community: AEC)

ข้อมูลประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ¹

อาเซียน (ASEAN) หรือ สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี 2510 โดยในระยะแรกนั้น มีสมาชิกเริ่มแรกจำนวน 6 ประเทศ ได้แก่ บรูไนดารุสซาลาม อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ และไทย ภายหลังจากได้มีสมาชิกเพิ่มขึ้นอีก 4 ประเทศ คือ กัมพูชา ลาว พม่า และเวียดนาม หรือที่เรียกกันว่า CLMV โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างสันติภาพในภูมิภาคอันจะนำไปสู่ความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมและได้มีการรวมกลุ่มเพื่อขยายความร่วมมือและการค้าระหว่างกันให้มากยิ่งขึ้น โดยการจัดทำเขตการค้าเสรีอาเซียน (AFTA) เมื่อปี 2535

ต่อมาในปี 2546 อาเซียนได้กำหนดทิศทางที่แน่ชัดว่าความร่วมมือจะต้องเดินทางไปสู่การเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community: AEC) ภายในปี 2558 ทั้งนี้ ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนนั้นถือเป็นเพียงหนึ่งในสามเสาหลักของประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) โดยอีกสองเสาหลักคือ ประชาคมความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Security Community) และประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio-Cultural Community) และได้มีการจัดทำกฎบัตรอาเซียน (ASEAN Charter) เพื่อการดำเนินงานไปสู่ประชาคมอาเซียน

ในการที่จะรวมตัวเป็น “ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน” ภายในปี 2558 นั้น กลุ่มประเทศอาเซียนได้จัดทำแผนงานในเชิงบูรณาการในด้านเศรษฐกิจต่างๆ หรือพิมพ์เขียวเพื่อจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC Blueprint) โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 เรื่อง ² ดังนี้

1. การเป็นตลาดและฐานการผลิตเดียว จะนำไปสู่การใช้กฎระเบียบการค้าในประเทศสมาชิกทั้งหมดเป็นอย่างเดียวกัน (Harmonization of Rules and Regulations) ทั้งในด้านมาตรฐาน คุณภาพ ราคา อัตราภาษี รวมถึงกฎระเบียบในการซื้อขาย การขจัดมาตรการและข้อกีดกันต่างๆ รวมถึงการมีมาตรการอำนวยความสะดวกทางการค้า เจือปนไขการเคลื่อนย้ายบุคคล สัญชาติอาเซียน และประเภทบริการและการลงทุนที่เสรีมากขึ้น

¹ กลุ่มพหุภาคี สำนักเศรษฐกิจอุตสาหกรรมระหว่างประเทศ, “ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน มีความสำคัญอย่างไร”, 15 มีนาคม 2554.

² สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย, สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม, “ถนนสู่ AEC เพื่อ SMEs ไทย”, 2553.

2. การสร้างอาเซียนให้เป็นภูมิภาคที่มีขีดความสามารถในการแข่งขันสูง (Highly Competitive Economic Region) ในเวทีการค้าโลก ได้แก่ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน โทรคมนาคม การเงินการธนาคาร การจัดระบบการค้าให้มีการแข่งขันที่เป็นธรรม และการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา เป็นต้น
3. การพัฒนาทางเศรษฐกิจอย่างเท่าเทียมกันระหว่างสมาชิกอาเซียน โดยพัฒนา SMEs และเสริมสร้างขีดความสามารถผ่านโครงการความร่วมมือต่างๆ เช่น โครงการริเริ่มเพื่อการรวมกลุ่มของอาเซียน (Initiative for ASEAN Integration: IAI) ในการลดช่องว่างการพัฒนาเศรษฐกิจของแต่ละประเทศสมาชิก
4. การเชื่อมโยงของอาเซียนเข้ากับเศรษฐกิจโลก ด้วยการเน้นและปรับประสานนโยบายเศรษฐกิจอาเซียนกับประเทศนอกภูมิภาค ให้มีท่าที่ร่วมกัน โดยการจัดทำเขตการค้าเสรีอาเซียนกับประเทศคู่เจรจาต่างๆ เพื่อให้เครือข่ายการผลิต/จำหน่ายภายในอาเซียนเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจส่วนอื่นของโลก

อย่างไรก็ดี วิกฤติเศรษฐกิจในปี 2540 ทำให้ประเทศไทยหันมาดำเนินนโยบายการปรับโครงสร้างอุตสาหกรรมให้มีผลิตภาพและความสามารถในการแข่งขันที่สูงขึ้น โดยหันมาให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับเศรษฐกิจในประเทศบนพื้นฐานความได้เปรียบของประเทศ มีการส่งเสริมกลุ่มวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมและกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ในปัจจุบัน จากภาวะความผันผวนของกระแสเศรษฐกิจโลก ส่งผลอย่างมากต่อการแข่งขันด้านราคาที่ทวีความรุนแรงมากขึ้น ทำให้ภาคอุตสาหกรรมไทยต้องปรับตัวอีกครั้ง เพื่อหนีจากการแข่งขันด้านราคา โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากประเทศจีนและเวียดนาม โดยหันไปเน้นการผลิตบนพื้นฐานองค์ความรู้ (Knowledge-based) และความคิดสร้างสรรค์ (Creativity) รวมไปถึงการสร้างคุณค่า (Value Creation) ให้กับสินค้าและบริการ

ที่ผ่านมา จะเห็นว่านโยบายอุตสาหกรรมของไทย มักจะมุ่งเน้นที่การผลิตและการขยายตัวทางเศรษฐกิจในเชิงตัวเลขเป็นหลัก แต่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน โครงสร้างการผลิต และการยกระดับการพัฒนาอุตสาหกรรมภายในประเทศเพื่อลดการพึ่งพาการนำเข้าและสร้างความยั่งยืนอย่างจริงจัง

ความร่วมมือทางเศรษฐกิจอาเซียน

นับแต่อาเซียนได้รับการก่อตั้งจนถึงปัจจุบัน การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจของอาเซียนมีพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง โดยสามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ช่วงเวลาหลักๆ ดังนี้

- 4.1 ช่วงแรกหลังการก่อตั้ง (พ.ศ. 2510 - 2520) ในช่วงเวลานี้ ยังมีการเผชิญหน้าทางการเมืองในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทำให้การเจริญเติบโตของอาเซียนเป็นไปอย่างไม่รวดเร็วนัก และยืดหยุ่น เพื่อให้สามารถรองรับความคิดเห็นหลากหลายของสมาชิก และสร้างรากฐาน

สำหรับจุดมุ่งหมายร่วมกันต่อไป ผลสำเร็จที่เป็นรูปธรรมจึงมีไม่ค่อนมาก แต่อาเซียนก็สามารถสานสัมพันธ์ในการทำงานร่วมกันระหว่างรัฐบาลของประเทศสมาชิกได้เป็นผลสำเร็จ อย่างไรก็ตาม ทิศทางในการวางแผนงานด้านเศรษฐกิจของอาเซียนเริ่มชัดเจนมากขึ้นหลังจากการประชุมสุดยอดอาเซียนครั้งแรก เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 2519 โดยผู้นำอาเซียน 5 ประเทศ คือ อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ และไทย ได้ลงนามในเอกสารสำคัญสองฉบับ ได้แก่ Declaration of ASEAN Concord และ Treaty of Amity and Cooperation in Southeast Asia ที่ระบุมาร่วมมือทางเศรษฐกิจหลายด้านเพื่อการดำเนินการต่อไป

4.2 ช่วงเวลาแห่งการขยายตัวของความร่วมมือทางเศรษฐกิจ (พ.ศ. 2521- 2540) ในช่วงนี้

อาเซียนมีการขยายสมาชิกภาพและความร่วมมือระหว่างประเทศสมาชิกในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจเริ่มปรากฏเป็นรูปธรรมมากขึ้น รวมทั้งเกิดความตกลงทางด้านเศรษฐกิจต่างๆ เกิดขึ้นหลายฉบับ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความสำเร็จของการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจครั้งสำคัญที่สุด คือ เขตการค้าเสรีอาเซียน (ASEAN Free Trade Area: AFTA) นอกจากนี้ อาเซียนก็ได้รับสมาชิกเพิ่มขึ้นอีก 1 ประเทศ คือ บรูไนดารุสซาลาม เมื่อปี 2530

หลังจากนั้น ผู้นำอาเซียนจึงได้ออกแถลงการณ์สิงคโปร์ระหว่างการประชุมสุดยอดอาเซียนครั้งที่ 4 เมื่อปี 2535 (Singapore Declaration of 1992) แสดงเจตนารมณ์ที่จะพัฒนาความสัมพันธ์ทั้งทางด้านการเมืองและเศรษฐกิจ เพื่อรักษาความมีเสถียรภาพและความเจริญรุ่งเรืองภายในภูมิภาค และได้ลงนามความตกลง 2 ฉบับ คือ ความตกลงแม่บทว่าด้วยการขยายความร่วมมือทางเศรษฐกิจของอาเซียน (Framework Agreement on Enhancing ASEAN Economic Cooperation) และความตกลงว่าด้วยอัตราภาษีพิเศษที่เท่ากันสำหรับเขตการค้าเสรีอาเซียน (Agreement on the Common Effective Preferential Tariff Scheme for the ASEAN Free Trade Area) หรือเรียกโดยย่อว่า ความตกลง CEPT เพื่อจัดตั้ง AFTA

4.3 วิกฤตเศรษฐกิจ และการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจตามแนวทางของ ASEAN Vision 2020 (พ.ศ. 2541 - 2547)

ในช่วงเวลาดังกล่าว ได้เกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำอย่างรุนแรงไปทั่วทวีปเอเชีย ทำให้อาเซียนจำเป็นต้องวางแผนดำเนินงานด้านเศรษฐกิจให้ชัดเจนยิ่งขึ้นเพื่อเสริมสร้างความแข็งแกร่งและความสามารถในการแข่งขันของภูมิภาค ผู้นำอาเซียนจึงได้ประกาศวิสัยทัศน์อาเซียน (ASEAN Vision 2020) ในการประชุมสุดยอดอาเซียนอย่างไม่เป็นทางการ ครั้งที่ 2 เมื่อเดือนธันวาคม 2540 ณ ประเทศมาเลเซีย เพื่อใช้เป็นเป้าหมายของการดำเนินงานความร่วมมือทางเศรษฐกิจของอาเซียนในศตวรรษที่ 21 และอีก 1 ปีต่อมา ผู้นำอาเซียนได้ให้ความเห็นชอบต่อแผนปฏิบัติการฮานอย (Hanoi Plan of Action) เพื่อใช้เป็นแผนการดำเนินงานให้บรรลุวิสัยทัศน์อาเซียนในการประชุมสุดยอดอาเซียนครั้งที่ 6 ในเดือนธันวาคม 2541 ณ กรุงฮานอย ประเทศเวียดนาม

- 4.4 การจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนและการบูรณาการทางเศรษฐกิจกับประเทศคู่เจรจา (พ.ศ. 2545-ปัจจุบัน) ในขณะที่อาเซียนอยู่ระหว่างการดำเนินการตามแผนปฏิบัติการฮานอยเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ตาม ASEAN Vision 2020 นั้น สิ่งแวดล้อมทางด้านเศรษฐกิจการค้าภายนอกภูมิภาคได้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วอันเป็นผลมาจากกระแสโลกาภิวัตน์ ความล่าช้าในการเจรจาการค้าพหุภาคีและกระแสภูมิภาคนิยม ทำให้อาเซียนเข้าสู่การเจรจาจัดทำเขตการค้าเสรีกับประเทศคู่เจรจาต่างๆ ซึ่งการเจรจาดังกล่าวก็ยังคงดำเนินอยู่จนกระทั่งปัจจุบัน ได้แก่ จีน ญี่ปุ่น อินเดีย ออสเตรเลีย และสหภาพยุโรป นอกจากนี้ อาเซียนยังได้จัดทำการศึกษาความเป็นไปได้ของการจัดทำเขตการค้าเสรีอาเซียน-ปากีสถาน เขตการค้าเสรีตะวันออก และความตกลงพันธมิตรทางเศรษฐกิจที่ใกล้ชิดในเอเชียตะวันออก

การจัดทำเขตการค้าเสรีเพื่อบูรณาการเศรษฐกิจของอาเซียนเข้ากับประเทศคู่เจรจาภายนอกภูมิภาคเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้อาเซียนต้องเร่งรัดให้การรวมกลุ่มภายในระหว่างประเทศสมาชิกภายในให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น ผู้นำอาเซียนจึงได้ประกาศแสดงเจตนารมณ์ที่จะรวมกลุ่มภายในภูมิภาคให้เสร็จสิ้น ภายในปี 2563 ตามแถลงการณ์บาหลี ฉบับที่ 2 (Bali Concord II) ซึ่งได้มีการลงนามในช่วงการประชุมสุดยอดอาเซียน ครั้งที่ 9 เมื่อวันที่ 7 ตุลาคม 2546 ณ ประเทศอินโดนีเซีย

จากนั้นในปี 2550 ผู้นำอาเซียนได้เร่งรัดเป้าหมายของการจัดตั้งประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) จากเดิมที่กำหนดไว้ใน ปี 2563 เป็นปี 2558 เพื่อให้ทันกับสถานการณ์เศรษฐกิจโลกที่เปลี่ยนแปลงไป โดยได้ประกาศปฏิญญาเซบูว่าด้วยการเร่งรัดการจัดตั้งประชาคมอาเซียน (Cebu Declaration on the Acceleration of the Establishment of an ASEAN Community by 2015) เมื่อวันที่ 13 มกราคม 2550 ณ เมืองเซบู ประเทศฟิลิปปินส์ ต่อมาในการประชุมสุดยอดอาเซียน ครั้งที่ 13 ในเดือนพฤศจิกายน 2550 ผู้นำก็ได้เห็นชอบและลงนามในเอกสารสำคัญอีก 2 ฉบับ ได้แก่ กฎบัตรและปฏิญญาว่าด้วยแผนงานการจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community Blueprint) ซึ่งจะเป็นแผนงานสำหรับการดำเนินการตามพันธกรณีต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อไปสู่การจัดตั้ง AEC

เขตการค้าเสรีอาเซียน

AFTA มีการพัฒนาหลังจากที่รัฐมนตรีต่างประเทศอาเซียนได้ลงนามในความตกลงว่าด้วยสิทธิพิเศษทางการค้าอาเซียน (ASEAN Preferential Trading Arrangements : PTA) เมื่อปี 2520 เพื่อให้สิทธิพิเศษทางภาษี โดยการลดอากรขาเข้าให้แก่สินค้าจากประเทศสมาชิกอาเซียน และการผูกพันอัตราอากรขาเข้า ณ อัตราที่เรียกเก็บอยู่ หลังจากนั้น ก็มีโครงการความร่วมมือต่างๆ เกิดขึ้นตามมา ได้แก่ ความร่วมมือ ด้านอุตสาหกรรมซึ่งมี 4 โครงการ ได้แก่ โครงการอุตสาหกรรมอาเซียน (ASEAN Industrial Project: AIP) พ.ศ. 2523 โครงการแบ่งผลิตทางอุตสาหกรรมอาเซียน(ASEAN Industrial Complementation: AIC) พ.ศ. 2524 โครงการร่วมลงทุนด้านอุตสาหกรรมของอาเซียน (ASEAN Industrial Joint Ventures: AIJV) พ.ศ. 2526 และโครงการแบ่งผลิต

ขึ้นส่วนยานยนต์ (Brand-to-Brand Complementation: BBC) พ.ศ. 2532 ในระหว่างการประชุมสุดยอดอาเซียนครั้งที่ 4 เมื่อปี 2535 (Singapore Declaration of 1992) อาเซียน ได้ลงนามความตกลง 2 ฉบับ คือ ความตกลงแม่บทว่าด้วยการขยายความร่วมมือทางเศรษฐกิจของอาเซียน (Framework Agreement on Enhancing ASEAN Economic Cooperation) เพื่อใช้เป็น กรอบการ ดำเนินการความร่วมมือทางเศรษฐกิจ ด้านต่าง ๆ และ CEPT เพื่อจัดตั้ง AFTA ภายใต้อาฟต้า ประเทศสมาชิก จะลดภาษีศุลกากรให้แก่สินค้าที่ นำเข้าโดยอยู่ในบัญชีลดภาษีของทั้งประเทศผู้ส่งออกและนำเข้าจากประเทศสมาชิก โดยการลดภาษีจะเป็นไป ตามกำหนดการในบัญชีลดภาษีที่ประเทศสมาชิกจัดทำขึ้น และมีเงื่อนไขใน การได้รับสิทธิประโยชน์ นอกจากนี้ จะยกเลิกมาตรการจำกัดปริมาณ และมาตรการกีดกันทางการค้าที่มีใช้ ภาษีอื่นๆ ด้วย จากความสำเร็จจากการ จัดตั้งอาฟต้า ทำให้ความร่วมมือทางเศรษฐกิจอาเซียนขยายตัว อย่างรวดเร็วและอาเซียนก็จัดทำความตกลง ด้านเศรษฐกิจที่สำคัญๆขึ้นอีกหลายฉบับในช่วงเวลาเพียงไม่ถึง 10 ปี เช่น กรอบความตกลงว่าด้วยการค้า บริการของอาเซียน (ASEAN Framework Agreement on Services: AFAS) ในปี 2538 และความตกลงเขต การลงทุนอาเซียน (ASEAN Investment Area: AIA) ในปี 2541

สำหรับสถานะล่าสุดของ AFTA นั้นจะเห็นว่า สมาชิกอาเซียนเห็นชอบที่จะปรับปรุงความตกลง CEPT เดิมให้มีความทันสมัย ทัดเทียมกับกฎเกณฑ์ทางการค้าในระดับสากล เพื่อมุ่งไปสู่การเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน โดยได้ปรับกฎเกณฑ์ทางการค้าทั้งด้านมาตรการภาษีและที่มิใช่ภาษีให้ชัดเจนและรัดกุมมากขึ้น นำหลักการอื่น ที่ใช้อยู่ในสาขาลมรวมในความตกลงการค้าสินค้าของอาเซียน (ASEAN Trade in Goods Agreement: ATIGA) รวมทั้งปรับปรุงเนื้อหาให้สอดคล้องกับความตกลงการค้า ตลอดจนสินค้าระหว่างอาเซียนกับประเทศคู่ เจรจาอื่นๆ โดยไม่มีการเปลี่ยนแปลงสิทธิ และพันธกรณีที่มีอยู่เดิม ความตกลงฉบับนี้จะช่วย AFTA ให้เป็นระบบที่อิงกฎระเบียบมากขึ้น ใช้งานง่ายยิ่งขึ้น มีความโปร่งใสเพราะกฎเกณฑ์ต่างๆ กำหนดชัดเจน สะดวกต่อการตรวจสอบพันธกรณีของประเทศสมาชิกทำให้มั่นใจว่ามีความสอดคล้องกับความตกลงอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการค้าสินค้า ส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือในทุกภาคส่วน

กรอบความตกลงว่าด้วยการบริการของอาเซียน (ASEAN Framework Agreement on Service: AFAS)

AFAS มีผลบังคับใช้ตั้งแต่ปี 2538 กำหนดให้สมาชิกทยอยเปิดตลาดบริการให้แก่กันเป็นระยะๆ จนมากขึ้นเป็น ลำดับเพื่อเสริมสร้างความร่วมมือด้านบริการของอาเซียนและปรับปรุงประสิทธิภาพและความสามารถในการ แข่งขันสร้างความสามารถในการบริการอย่างหลากหลายและกระจายการบริการทั้งในและนอกอาเซียนโดยจะ ยกเลิกข้อจำกัดในการค้าบริการในอาเซียนและเปิดเสรีการค้าบริการทั้งในทางลึกและทางกว้างให้มากกว่าที่ ประเทศสมาชิกให้ความตกลงการค้าบริการภายใต้ความตกลงว่าด้วยการค้าบริการภายใต้องค์การการค้าโลก (World Trade Organization, General Agreement on Trade in Services: GATS) ภายใต้ AFAS

ปัจจุบัน AFAS ได้ดำเนินการเจรจาลดข้อจำกัดด้านการค้าบริการระหว่างกันและจัดทำข้อผูกพันเปิดตลาด แล้วทั้งสิ้น 7 ชุด โดยได้ลงนามพิธีสารอนุวัติข้อผูกพันการเปิดตลาดการค้าบริการชุดที่ 7 ไปเมื่อ เดือนกุมภาพันธ์ 2552 ในช่วงการประชุมสุดยอดอาเซียนครั้งที่ 14 ซึ่งไทยได้ผูกพันเปิดตลาดทั้งหมด 143 รายการ ครอบคลุมสาขาบริการหลัก อาทิเช่น บริการธุรกิจ (ได้แก่ วิชาชีพวิศวกรรม สถาปัตยกรรม และบัญชี เป็นต้น) คอมพิวเตอร์และการสื่อสาร การก่อสร้าง การจัดจำหน่าย (อาทิ บริการค่าส่งเครื่องกีฬา และบริการ แพรนไชน์ เป็นต้น) การศึกษาในทุกกระดับ บริการด้านสุขภาพ บริการสิ่งแวดล้อม และบริการท่องเที่ยว เป็นต้น

อย่างไรก็ดี ไทยยังคงสงวนเงื่อนไขต่างๆที่เป็นไปตามกรอบกฎหมายไทยเช่นอนุญาตให้ต่างชาติจากประเทศสมาชิกมีสิทธิถือหุ้นในนิติบุคคลที่เข้ามาประกอบธุรกิจในประเทศไทยได้ไม่เกินร้อยละ 49 ขณะนี้ อาเซียนอยู่ระหว่างการเจรจาจัดทำข้อผูกพันเปิดตลาด ชุดที่ 8 ซึ่งมีกำหนดแล้วเสร็จในปี 2553 และยังคงต้องเจรจา เพื่อทยอยเปิดเสรีสาขาบริการอื่นๆเพิ่มเติมจนบรรลุเป้าหมายการเปิดเสรีอย่างครบถ้วนในปี 2558

ความตกลงพื้นฐานว่าด้วยโครงการความร่วมมือด้านอุตสาหกรรมอาเซียน (ASEAN Industrial Cooperation Scheme: AICO) ปี พ.ศ. 2539

เป็นความตกลงเพื่อทดแทนโครงการร่วมลงทุนด้านอุตสาหกรรมของอาเซียนพ.ศ.2526และโครงการแบ่งผลิตชิ้นส่วนยานยนต์ ปี พ.ศ. 2532 สิทธิประโยชน์ภายใต้ AICO คือ ต้องมีผู้ประกอบการอย่างน้อย 1 ราย ในประเทศอาเซียนประเทศหนึ่งร่วมมือกับผู้ประกอบการอีกอย่างน้อย 1 ราย ในอีกประเทศอาเซียนหนึ่ง ยื่นคำร้องขอรับสิทธิประโยชน์ด้านภาษีในการส่งออก-นำเข้าสินค้าและวัตถุดิบภายใต้ AICO ต่อหน่วยงาน ที่แต่ละประเทศกำหนด โดยสินค้าที่จะได้รับสิทธิประโยชน์ภายใต้ AICO ได้แก่ สินค้าทั่วไป ยกเว้นสินค้า ที่เกี่ยวข้องกับ ความมั่นคงของประเทศ ขัดต่อศีลธรรมและวัฒนธรรมอันดีงาม หรือเป็นอันตรายต่อชีวิตของมนุษย์ สัตว์ และพืช

กรอบความตกลงว่าด้วยเขตการลงทุนอาเซียน (Framework Agreement on the ASEAN Investment Area: AIA) ปี พ.ศ. 2541

AIA มีเป้าหมายหลักเพื่อดึงดูดการลงทุนทั้งจากภายในและภายนอกอาเซียน โดยการเสริมสร้างความแข็งแกร่ง และเพิ่มขีดความสามารถของภาคเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมในอาเซียน ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคเอกชน รวมทั้งอำนวยความสะดวกต่อการไหลเวียนและเคลื่อนย้ายเงินทุนเทคโนโลยี และแรงงานฝีมือในอาเซียนโดยให้การปฏิบัติเยี่ยงคนชาติในทุกมาตรการแก่นักลงทุนอาเซียนภายในปี 2553 และแก่นักลงทุนทั่วไปภายในปี 2563 และการเปิดเสรีอุตสาหกรรมทั้งหมดให้แก่นักลงทุนอาเซียนภายในปี 2553 และแก่นักลงทุนทั่วไป

ภายในปี 2563 แต่ครอบคลุมเฉพาะการลงทุนโดยตรง ไม่รวมถึงการลงทุนด้านหลักทรัพย์ และการลงทุนที่ครอบคลุมโดยความตกลงอื่นๆ

สำหรับสถานะล่าสุดนั้น พบว่า อาเซียนได้ทบทวนความตกลง AIA ให้ผนวกกับความตกลงว่าด้วยการส่งเสริมและคุ้มครองการลงทุนของอาเซียน (ASEAN Agreement for the Promotion and Protection of Investments) ที่มีอยู่เดิมเป็นความตกลงด้านการลงทุนฉบับใหม่ของอาเซียน ที่เรียกว่า ACIA (ASEAN Comprehensive Investment Agreement) ซึ่งเป็นการปรับปรุงความตกลงเดิมให้ทันสมัย ครอบคลุม และทัดเทียมกับกฎเกณฑ์การลงทุนในระดับสากล ACIA ครอบคลุมตั้งแต่การส่งเสริมและการอำนวยความสะดวก การเปิดเสรีเพื่อให้เข้ามาลงทุน และการคุ้มครองการลงทุนในภาคการผลิต เกษตร ประมง ป่าไม้ เหมืองแร่ และบริการที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการลงทุนทางตรง และการลงทุนในหลักทรัพย์

กรอบความตกลงอาเซียนว่าด้วยการอำนวยความสะดวกในการขนส่งสินค้าผ่านแดน (ASEAN Framework Agreement on the Facilitation of Goods in Transit) ปี พ.ศ. 2541

เป็นกรอบในการดำเนินงานด้านการอำนวยความสะดวกในการขนส่งสินค้าผ่านแดนในอาเซียน ซึ่งจะเป็นการสนับสนุนให้การค้าของใต้อาฟต้าขยายตัวเพิ่มขึ้นอีกทางหนึ่ง จะให้สิทธิในการขนส่งสินค้าผ่านแดน (Transit) ไปยังประเทศที่สาม โดยที่ประเทศสมาชิกที่เป็นประเทศที่ถูกผ่านแดนจะต้องอำนวยความสะดวกให้กับประเทศอื่น โดยไม่มีการเปิดตรวจสินค้าโดยไม่จำเป็น ไม่มีการจัดเก็บภาษีสินค้านำเข้าจากสินค้าผ่านแดน และไม่จำเป็นต้องเปลี่ยนพาหนะในการขนส่งสินค้า ทั้งนี้ อาเซียนได้จัดทำพิธีสารแนบท้ายอีก 9 ฉบับ ได้แก่ ฉบับที่ 1 การกำหนดเส้นทางการขนส่งผ่านแดนและจุดอำนวยความสะดวก ฉบับที่ 2 การกำหนดด่านพรมแดนสำหรับเข้า-ออก ฉบับที่ 3 ประเภทและปริมาณของรถ ฉบับที่ 4 ข้อกำหนดทางเทคนิค ฉบับที่ 5 แผนแห่งกลุ่มประเทศอาเซียนว่าด้วยการประกันภัยรถยนต์ภาคบังคับ ฉบับที่ 6 จุดผ่านแดนสำหรับรถไฟและสถานีชุมทาง ฉบับที่ 7 ระบบศุลกากรในการผ่านแดน ฉบับที่ 8 มาตรการสุขอนามัยและสุขอนามัยพืช และฉบับที่ 9 สินค้าอันตราย

ข้อริเริ่มเพื่อการกระชับการรวมกลุ่มอาเซียน (Initiative for ASEAN Integration: IAI) ปี 2544

เพื่อลดช่องว่างของระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจ และลดความยากจนในประเทศสมาชิกอาเซียน โดยการศึกษาวินิจฉัยเพื่อชี้ให้เห็นถึงจุดแข็งของเศรษฐกิจและสนับสนุนรวมกลุ่มอาเซียน ส่งเสริมการพัฒนาของประเทศสมาชิกใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ทรัพยากรบุคคล เทคโนโลยีสารสนเทศ และการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ

สถานะการดำเนินงาน AFTA ของไทย

ไทยได้ผูกพันสินค้าทุกรายการ (จำนวน 8,300 ประเภทย่อย) ไว้ภายใต้ AFTA โดยแบ่งออกได้เป็น 2 ส่วน คือ สินค้าในบัญชีลดภาษี ซึ่งจะต้องลดภาษีลงเหลือ ร้อยละ 0 ในปี 2553 (จำนวน 8,287 ประเภทย่อย) และ สินค้าในบัญชีอ่อนไหว ที่มีอัตราภาษีสุดท้ายที่ร้อยละ 5 (ไม่ลดลงเหลือร้อยละ 0) ซึ่งประกอบด้วย กาแฟ มันฝรั่ง มะพร้าวแห้ง และไม้ตัดดอก (จำนวน 13 ประเภทย่อย) สำหรับการลดภาษีของสินค้าทั้งสองกลุ่ม กระทรวงการคลังได้ดำเนินการอย่างค่อยเป็นค่อยไป เพื่อให้เวลาในการปรับตัวรองรับการแข่งขันที่เพิ่มมากขึ้น รวมทั้งได้มีการปรับปรุงโครงสร้างภาษีศุลกากร เพื่อเพิ่มความสามารถในการแข่งขันและลดต้นทุนการผลิตให้แก่ผู้ประกอบการที่มีฐานการผลิตในประเทศ

การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community: AEC)

แนวคิดของการจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนได้เริ่มขึ้นอย่างชัดเจนและจริงจังในการประชุมสุดยอดอาเซียน ครั้งที่ 8 เมื่อ 4 พฤศจิกายน 2545 ณ กรุงพนมเปญ กัมพูชา ที่ผู้นำอาเซียนได้เห็นชอบให้อาเซียน กำหนดทิศทางการดำเนินงานเพื่อไปสู่เป้าหมาย AEC ที่ชัดเจนเช่นเดียว EEC โดยได้มอบหมายให้ AEM ศึกษา รูปแบบและแนวทางของการดำเนินการไปสู่ AEC รัฐมนตรีเศรษฐกิจอาเซียนได้เห็นชอบให้จัดตั้งคณะทำงาน ระดับสูงว่าด้วยการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจของอาเซียน (High Level Task Force on ASEAN Economic Integration: HLTF) ซึ่งประกอบด้วย ผู้แทนระดับปลัดกระทรวงด้านเศรษฐกิจของประเทศสมาชิกอาเซียนทั้ง 10 ประเทศ ทำหน้าที่ประสานคณะทำงานฯ เพื่อศึกษารูปแบบ/แนวทางการเป็น AEC ซึ่งมีข้อเสนอสำคัญ ดังนี้

1. การเร่งรัดการดำเนินงานรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจในปัจจุบัน

- (1) ด้านสินค้า มุ่งลดภาษีสินค้านี้อัตราภาษีระหว่างประเทศสมาชิกให้เป็น 0% ภายในปี 2553 (ค.ศ. 2010) สำหรับสมาชิกเดิม และปี 2558 (ค.ศ. 2015) สำหรับสมาชิกใหม่ และยกเลิกมาตรการ NTBs โดยเร็ว รวมถึงการปรับปรุงกฎด้วยแหล่งกำเนิดสินค้าและใช้พิกัดอัตราศุลกากรที่สอดคล้องกัน
- (2) ด้านบริการ ยกเลิกข้อจำกัดในการประกอบการด้านการค้าบริการในอาเซียน ภายในปี 2563 (ค.ศ. 2020)
- (3) ด้านการลงทุน เปิดให้มีการลงทุนเสรีในอาเซียนและให้การปฏิบัติเยี่ยงคนชาติต่อนักลงทุนอาเซียน ภายในปี 2553 (ค.ศ. 2010)
- (4) ด้านแรงงาน ให้แรงงานฝีมือ สามารถเคลื่อนย้ายภายในอาเซียนได้อย่างเสรี
- (5) ด้านเงินทุนมุ่งให้มีการไหลเวียนของเงินทุนที่เสรีมากขึ้นและเพื่อเร่งรัดการเปิดเสรีการค้าสินค้าและบริการให้เห็นผลชัดเจนขึ้น

อาเซียนได้มุ่งเน้นประเทศสมาชิกให้ซื้อวัตถุดิบและชิ้นส่วนที่ผลิตในอาเซียน โดยกำหนดสาขาสินค้าและบริการสำคัญ 11 สาขาที่จะดำเนินการโดยเร่งด่วน (11 Priority Sectors) ทั้งในด้านการเปิดเสรีและขยายความร่วมมือระหว่างกัน เพื่อนำร่องการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจในสาขาดังกล่าวก่อน พร้อมกำหนดประเทศผู้ประสานงานหลัก (Country Coordinators) ในแต่ละสาขา ได้แก่ อินโดนีเซีย ติมูเลี่ยนยนต์และผลิตภัณฑ์ไม้ พม่า ติมูเลี่ยนยนต์เกษตร และผลิตภัณฑ์ประมง มาเลเซีย ติมูเลี่ยนยนต์ยาง และสิ่งทอ เป็นต้น ซึ่งไทยได้รับเป็นผู้ประสานงานหลักในสาขาการท่องเที่ยวและการบินซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลที่จะผลักดันให้ไทยเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวและการบินในภูมิภาคนี้ ในปี 2550 อาเซียนยังได้เห็นชอบให้เพิ่มสาขาโลจิสติกส์ เป็นสาขานำร่องการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจสาขาที่ 12

2. การเจรจาเพื่อจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

ในการประชุมสุดยอดอาเซียน ครั้งที่ 9 เมื่อวันที่ 7 ตุลาคม 2546 ณ เกาะบาหลี ประเทศอินโดนีเซีย ผู้นำอาเซียนได้ประกาศแถลงการณ์บาหลี (Bali Concord II) เพื่อแสดงเจตนารมณ์ที่จะนำอาเซียนไปสู่การเป็น AEC ภายในปี 2563 (ค.ศ. 2020) ซึ่งประกอบด้วยการทำงานใน 3 ด้านหลัก คือ การเมือง เศรษฐกิจ และสังคม โดยในด้านเศรษฐกิจจะดำเนินงานตามข้อเสนอของ HLTF เพื่อให้บรรลุผลการเป็น AEC ภายในปี ค.ศ. 2020 และเพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของอาเซียนและคานอำนาจทางเศรษฐกิจของประเทศที่มีศักยภาพในภูมิภาคเอเชีย อาทิ จีน และอินเดีย ในการประชุมสุดยอดอาเซียน ครั้งที่ 12 เมื่อเดือนมกราคม 2550 ณ ประเทศฟิลิปปินส์ อาเซียนได้เห็นชอบที่จะเร่งรัดการจัดตั้ง AEC จากเดิมในปี 2563 เป็นปี 2558 โดยได้ลงนามในปฏิญญาเซบู ว่าด้วยการเร่งรัดการจัดตั้งประชาคมอาเซียนในปี 2558 (Cebu Declaration on the Acceleration of the Establishment of an ASEAN Community by 2015) ในช่วงการประชุมสุดยอดอาเซียน ครั้งที่ 13 ระหว่าง วันที่ 19-22 พฤศจิกายน 2550 ณ ประเทศสิงคโปร์ ผู้นำอาเซียนร่วมกันลงนามใน “ปฏิญญาว่าด้วยแผนงานการจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน” (Declaration of the ASEAN Economic Community Blueprint) โดยมีเอกสาร 2 ส่วน คือ “แผนงานเพื่อจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน” (AEC Blueprint) และ “ตารางเวลาดำเนินกิจกรรมต่างๆ” (Strategic Schedule)

3. AEC Blueprint

AEC Blueprint มีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อ กำหนดทิศทาง/แผนงานในด้านเศรษฐกิจที่จะต้องดำเนินงานให้ชัดเจนตามกรอบระยะเวลาที่กำหนด จนบรรลุเป้าหมาย AEC ในปี 2558 (ค.ศ. 2015) และสร้างพันธสัญญา ระหว่างประเทศสมาชิกที่จะดำเนินการไปสู่เป้าหมายดังกล่าวร่วมกัน ประกอบด้วย 4 ส่วนหลัก ซึ่งอ้างอิงมาจากเป้าหมายการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจของอาเซียนตามแถลงการณ์บาหลี ฉบับที่ 2 (Bali Concord II) ได้แก่

(1) การเป็นตลาดและฐานการผลิตเดียว (2.) การสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจของอาเซียน (3.) การพัฒนาเศรษฐกิจอย่างเสมอภาค และ (4) การบูรณาการเข้ากับเศรษฐกิจโลก

ผลผูกพันของ AEC Blueprint ต่อประเทศไทย³

AEC Blueprint ได้กำหนดพันธกรณีที่สำคัญต่างๆ ดังนี้

1. การเปิดเสรีการค้าสินค้า (ตามกรอบ ASEAN Free Trade Area: AFTA)

- (1) การลด/ยกเลิกภาษี กำหนดให้ประเทศสมาชิกอาเซียนเก่า 6 ประเทศ ได้แก่ ไทย อินโดนีเซีย มาเลเซีย สิงคโปร์ ฟิลิปปินส์ และบรูไน ต้องยกเลิกภาษีสินค้าใน 9 สาขาเร่งรัด (สาขาเกษตร/ประมง/ไม้/ยาง/สิ่งทอ/ยานยนต์/อิเล็กทรอนิกส์/เทคโนโลยีสารสนเทศ/สุขภาพ) ในปี 2550 และยกเลิกภาษีสินค้าทุกรายการในบัญชีลดภาษี (Inclusion List: IL) ยกเว้นบัญชีสินค้าอ่อนไหวและอ่อนไหวสูงของแต่ละประเทศ ในปี 2553 และให้ประเทศสมาชิกใหม่อีก 4 ประเทศ ได้แก่ เวียดนาม ลาว พม่า และกัมพูชา ลดอัตราภาษีสินค้าใน 9 สาขาเร่งรัด ให้เหลือ 0% ในปี 2555 และลดอัตราภาษีสินค้าทุกรายการในบัญชีลดภาษีเหลือ 5% ในปี 2553 และ 0% ในปี 2558 ยกเว้นสินค้าบางรายการจำนวนไม่เกินร้อยละ 7 ของบัญชีลดภาษีอาจยืดหยุ่นให้ลดเหลือ 0% ในปี 2561
- (2) การจัดมาตรการที่มีใช้ภาษี (Non-Tariff Barriers: NTBs) โดยกำหนดให้ไทย อินโดนีเซีย มาเลเซีย สิงคโปร์ และบรูไน ต้องยกเลิกมาตรการที่มีใช้ภาษี ภายในปี 2553 ประเทศฟิลิปปินส์ภายในปี 2555 และประเทศสมาชิกใหม่ทั้ง 4 ประเทศ ภายในปี 2558-2561 โดยจะดำเนินการยกเลิกเป็น 3 ระยะตามแผนงานจัด NTBs ดังนี้ ชุดที่ 1: ภายในวันที่ 1 มกราคม 2551 ซึ่งครอบคลุมสินค้า 5 รายการหลัก ได้แก่ ลำไย พริกไทย น้ำมันถั่วเหลือง ไบยาสูบ และน้ำตาล ชุดที่ 2: ภายในวันที่ 1 มกราคม 2552 ได้แก่ ปอกระเจา ป่าน มันฝรั่ง และชุดที่ 3: ภายในวันที่ 1 มกราคม 2553 ได้แก่ ข้าวเนื้อมะพร้าวแห้ง มะพร้าว น้ำมันมะพร้าว ชา ถั่วเหลือง เมล็ดกาแฟ กาแฟสำเร็จรูป น้ำนมดิบ/นมปรุงแต่ง และนมผงขาดมันเนย
- (3) การกำหนดกฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดสินค้า (Rules of Origin: ROO) ซึ่งเป็นระเบียบหรือกฎเกณฑ์ที่กำหนดขึ้นเพื่อใช้ในการพิจารณาว่าสินค้าที่ส่งออกหรือนำเข้ามีถิ่นกำเนิดจากประเทศใด เพื่อที่จะให้มีความมั่นใจว่าผลประโยชน์ที่ได้รับจากการให้สิทธิพิเศษทางภาษีศุลกากรด้วยการยกเว้นภาษีตามที่ระบุในข้อ (1) จะตกอยู่กับสินค้าที่เป็นผลผลิตที่แท้จริงของประเทศสมาชิกอาเซียน ตลอดจนเพื่อให้มีความโปร่งใส มีมาตรฐานที่เป็นสากล และอำนวยความสะดวกให้แก่เอกชน

³ สำนักมาตรการทางการค้า กรมการค้าต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์

2. การเปิดเสรีการค้าบริการ (ตามกรอบ ASEAN Framework Agreement on Services: AFAS)

การเปิดเสรีการค้าบริการ มีเป้าหมาย คือ ลดอุปสรรคในการเข้าสู่ตลาดในด้านต่างๆ ลง และเพิ่มสัดส่วนการถือหุ้นให้กับบุคคล/นิติบุคคลสัญชาติอาเซียน ดังนี้

- (1) สาขาบริการสำคัญ (Priority Integration Sectors: PIS) ได้แก่ สาขาเทคโนโลยีสารสนเทศ สาขาสุขภาพ สาขาการท่องเที่ยว และสาขาโลจิสติกส์
- (2) สาขาบริการอื่น (Non-Priority Services Sector) ครอบคลุมบริการทุกสาขา นอกเหนือจากสาขาบริการสำคัญ (priority services sectors) และการบริการด้านการเงิน ที่กำหนดเป้าหมายการเปิดเสรีภายในปี 2558 (ค.ศ. 2015) ทั้งนี้ สามารถยกเว้นสาขาที่อ่อนไหวได้

สำหรับสถานะล่าสุด อาเซียนได้ดำเนินการเจรจาลดข้อจำกัดด้านการค้าบริการระหว่างกันและจัดทำข้อผูกพันเปิดตลาดมาแล้วทั้งสิ้นรวม 7 ชุด โดยได้ลงนามพิธีสารอนุวัติข้อผูกพันการเปิดตลาดการค้าบริการ ชุดที่ 7 ไปเมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2552 ซึ่งในส่วนของไทยได้ผูกพันเปิดตลาดทั้งหมด 143 รายการ ครอบคลุมสาขาบริการหลัก อาทิเช่น บริการธุรกิจ (เช่น วิชาชีพวิศวกรรม สถาปัตยกรรม และบัญชี เป็นต้น) คอมพิวเตอร์และการสื่อสาร การก่อสร้าง การจัดจำหน่าย (เช่น บริการค้าส่ง เครื่องกีฬา และบริการแฟรนไชส์ เป็นต้น) การศึกษาในทุกกระดับ บริการด้านสุขภาพ บริการสิ่งแวดล้อม และบริการท่องเที่ยว เป็นต้น

อย่างไรก็ดี ไทยยังคงสงวนเงื่อนไขต่างๆ ที่เป็นไปตามกรอบกฎหมายไทย เช่น อนุญาตให้ต่างชาติจากประเทศสมาชิกอาเซียนมีสิทธิถือหุ้นในนิติบุคคลที่เข้ามาประกอบธุรกิจในประเทศไทยได้ไม่เกินร้อยละ 49 ขณะนี้อาเซียนอยู่ระหว่างการเจรจาจัดทำข้อผูกพันเปิดตลาดชุดที่ 8 ซึ่งมีกำหนดแล้วเสร็จในปี 2553 และยังคงต้องเจรจาเพื่อทยอยเปิดเสรีสาขาบริการอื่นๆ เพิ่มเติมจนบรรลุเป้าหมายการเปิดเสรีอย่างครบถ้วน ในปี 2558 (ค.ศ. 2015)

- (3) สาขาการบริการด้านการเงิน จะทยอยเปิดเสรีตามลำดับอย่างเป็นขั้นตอน เพื่อรักษาไว้ซึ่งความมั่นคงทางการเงิน เศรษฐกิจและสังคม โดยประเทศที่มีความพร้อมสามารถเริ่มดำเนินการเปิดเสรีภายในปี 2558 (ค.ศ. 2015) ในสาขาที่ระบุไว้ก่อน และประเทศสมาชิกที่เหลือสามารถเข้าร่วมในภายหลัง

ตารางที่ สรุปเป้าหมายการเพิ่มสัดส่วนการถือหุ้นในสาขาบริการสำคัญของไทย

	2549	2550	2553	2556	2558
สาขาเร่งรัด	ร้อยละ 49	ร้อยละ 51	ร้อยละ 70		
โลจิสติกส์		ร้อยละ 49	ร้อยละ 51	ร้อยละ 70	
สาขาบริการอื่นๆ	ร้อยละ 30	ร้อยละ 49	ร้อยละ 51		ร้อยละ 70

3. การเปิดเสรีการลงทุน (ภายใต้ ASEAN Comprehensive Investment Agreement: ACIA)

ลด/ยกเลิกข้อจำกัดด้านการลงทุนต่างๆ ส่งเสริมการร่วมลงทุนในสาขาอุตสาหกรรมที่มีศักยภาพ และสร้างเครือข่ายด้านการลงทุนของอาเซียน โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะเพิ่มหรือรักษาระดับความสามารถในการดึงดูดต่างประเทศให้มาลงทุนในอาเซียน และการลงทุนโดยอาเซียนเอง โดยได้มีการปรับปรุงความตกลงด้านการลงทุนที่มีอยู่เดิม (ASEAN Investment Area: AIA) ให้เป็นความตกลงใหม่ (ACIA) ซึ่งมีขอบเขตที่กว้างขึ้น ซึ่งครอบคลุมตั้งแต่การเปิดเสรีเพื่อให้เข้ามาลงทุน การคุ้มครองการลงทุน การส่งเสริมและอำนวยความสะดวก ในภาคการผลิตการเกษตร การประมง ป่าไม้ เหมืองแร่ และบริการที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการลงทุนทางตรงและการลงทุนในหลักทรัพย์

4. การเปิดเสรีด้านเงินทุนเคลื่อนย้าย

- (1) ด้านตลาดทุน จะเสริมสร้างความแข็งแกร่งในการพัฒนาและการรวมตัวของตลาดทุนในอาเซียน โดยสร้างความสอดคล้องในมาตรฐานด้านตลาดทุนในอาเซียน ความตกลงสำหรับการยอมรับซึ่งกันและกันในด้านคุณสมบัติและคุณวุฒิการศึกษาและประสบการณ์ของผู้ประกอบวิชาชีพด้านตลาดทุน และส่งเสริมให้ใช้ตลาดเป็นตัวขับเคลื่อนในการสร้างความเชื่อมโยงระหว่างกันเองในตลาดทุนอาเซียน
- (2) ด้านเงินทุนเคลื่อนย้าย จะเปิดให้มีการเคลื่อนย้ายเงินทุนที่เสรียิ่งขึ้นอย่างค่อยเป็นค่อยไป โดยให้สมาชิกมีมาตรการปกป้องที่เพียงพอเพื่อรองรับผลกระทบจากปัญหาความผันผวนของเศรษฐกิจมหภาคและความเสี่ยงเชิงระบบรวมถึงการมีสิทธิที่จะใช้มาตรการที่จำเป็นเพื่อรักษาเสถียรภาพเศรษฐกิจมหภาครวมถึงการมีสิทธิที่จะใช้มาตรการที่จำเป็นเพื่อรักษาเสถียรภาพเศรษฐกิจมหภาค

5. การเคลื่อนย้ายแรงงานฝีมืออย่างเสรี

สร้างมาตรฐานที่ชัดเจนของแรงงานฝีมือ และอำนวยความสะดวกให้กับแรงงานฝีมือที่มีคุณสมบัติตาม มาตรฐานที่กำหนดให้สามารถเคลื่อนย้ายไปทำงานในกลุ่มประเทศสมาชิกได้ง่ายขึ้น เช่น การจัดทำ ASEAN Business Card เป็นต้น โดยจะมีการบริหารจัดการการเคลื่อนย้ายหรืออำนวยความสะดวกในการเดินทาง สำหรับบุคคลธรรมดาที่เกี่ยวข้องกับการค้าสินค้า บริการ และการลงทุน ให้สอดคล้องกับกฎเกณฑ์ของแต่ละ ประเทศ โดยอำนวยความสะดวกในการตรวจลงตราและออกใบอนุญาตทำงานสำหรับผู้ประกอบวิชาชีพและ แรงงานฝีมืออาเซียน ที่เกี่ยวข้องกับการค้าข้ามพรมแดน และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการลงทุน ที่ผ่านมา รัฐมนตรีเศรษฐกิจอาเซียนได้ลงนามในข้อตกลงยอมรับร่วมทางวิชาชีพสาขาต่างๆ ได้แก่ สาขาแพทย์ ทันตแพทย์ พยาบาล บริการบัญชี บริการวิศวกร สถาปนิก และนักสำรวจ เพื่ออำนวยความสะดวกการ เคลื่อนย้ายแรงงานฝีมือในภูมิภาคอาเซียน

6. การดำเนินงานตามความร่วมมือรายสาขาอื่นๆ

การดำเนินงานตามความร่วมมือรายสาขาอื่นๆ ได้แก่ ความร่วมมือด้านเกษตร อาหาร และป่าไม้ ความร่วมมือด้านทรัพย์สินทางปัญญา การพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐาน (การคมนาคม เทคโนโลยีสารสนเทศ พลังงาน) ความร่วมมือด้านเหมืองแร่ พาณิชยอิเล็กทรอนิกส์ ความร่วมมือด้านการเงิน ความร่วมมือด้านวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) และการพัฒนาเพื่อการรวมกลุ่มของอาเซียน (IAI)

สถานภาพอุตสาหกรรมไทยในปัจจุบัน

ผลกระทบต่อเศรษฐกิจไทย

สถานภาพอุตสาหกรรมไทย

นับตั้งแต่ปี 2550 เป็นต้นมา จะเห็นได้ว่าเศรษฐกิจโลกมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก อาทิ วิกฤตสินเชื่อ Sub-Prime ที่ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจสหรัฐอย่างรุนแรง ภาวะเศรษฐกิจโลกถดถอยในกลุ่มประเทศพัฒนาแล้ว ปัญหาราคาน้ำมันที่มีแนวโน้มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม การเปิดเสรีภายใต้กรอบของ WTO และการเปิดเสรีภายใต้กรอบ FTA และ AEC ที่ส่งผลให้การแข่งขันรุนแรงขึ้นทั้งการแข่งขันในตลาดภายในประเทศ และตลาดต่างประเทศ รวมถึงปัญหาการเมืองและอัตราเงินเฟ้อในประเทศ ที่ส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นของนักลงทุนและผู้บริโภค เป็นต้น

จากภาพรวมภาวะเศรษฐกิจโลก และปัจจัยต่างๆ ในประเทศ เห็นได้อย่างชัดเจนว่า การพัฒนาอุตสาหกรรมไทยที่ผ่านมายังให้น้ำหนักไปที่การสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจเป็นหลัก ทำให้มีการส่งเสริมสาขาอุตสาหกรรมที่มีขนาดใหญ่และเป็นอุตสาหกรรมที่เน้นการส่งออก ซึ่งมีความอ่อนไหวต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและความต้องการของตลาดโลก มากกว่าที่จะให้ความสำคัญกับการพัฒนาอุตสาหกรรมที่สอดคล้องกับศักยภาพและทรัพยากรที่มีอยู่ในประเทศ เมื่อเผชิญกับภาวะวิกฤตเศรษฐกิจจึงทำให้ภาคอุตสาหกรรมไทยได้รับผลกระทบโดยตรง

ดังนั้น เพื่อเป็นการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันในภาคอุตสาหกรรมของไทย เพื่อต่อสู้ในระบบเศรษฐกิจโลก และเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน หรือ AEC ภาคอุตสาหกรรมไทยจึงจำเป็นต้องมุ่งแสวงหาแนวทางการพัฒนาใหม่ ๆ โดยปรับเปลี่ยนจากเศรษฐกิจยุคเก่าที่ใช้ทรัพย์สินที่จับต้องได้ (Tangible Assets) หรือปัจจัยการผลิต (Factor driven growth) ดั้งเดิม ได้แก่ ที่ดิน แรงงาน และทุน เป็นตัวขับเคลื่อนหลัก ไปสู่เศรษฐกิจยุคใหม่ที่ใช้ทรัพย์สินที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Assets) หรือทรัพย์สินทางปัญญา และการสร้างสรรค์มูลค่าเป็นปัจจัยขับเคลื่อนใหม่ โดยเน้นความคิดสร้างสรรค์ (Creativity driven growth) มุ่งเน้นไปที่การเพิ่มคุณค่า/สร้างมูลค่าให้กับสินค้ากลุ่มที่ไทยมีความสามารถในการแข่งขันอยู่แล้ว รวมถึง การมุ่งเน้นส่งเสริมขีดความสามารถในการแข่งขันให้กับกลุ่มสินค้าที่ไทยมีศักยภาพ/ความสามารถหลัก (Core Competency) เป็นการเฉพาะเจาะจงมากยิ่งขึ้น

และเพื่อให้การพัฒนาเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันในภาคอุตสาหกรรมของไทย เพื่อต่อสู้ในระบบเศรษฐกิจโลก และเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน หรือ AEC เป็นไปอย่างมีระบบและประสิทธิภาพสูงสุด จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเข้าใจถึงสถานภาพของอุตสาหกรรมไทยในปัจจุบัน จากการศึกษาของกระทรวงอุตสาหกรรม⁴ พบว่า สถานภาพของอุตสาหกรรมไทยในปัจจุบัน โดยใช้ SWOT Analysis สามารถสรุปได้ ดังนี้

จุดแข็ง (Strength) ของภาคอุตสาหกรรมไทย

1. ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีแรงงานที่มีทักษะเมื่อเทียบกับประเทศอื่นๆ และจัดอยู่ในกลุ่มของประเทศที่มีอัตราค่าแรงงานต่ำ ส่งผลให้ภาคการผลิตของไทยส่วนใหญ่เป็นภาคการผลิตที่ใช้แรงงานเป็นหลัก
2. ค่าจ้างแรงงานของไทยยังไม่สูงเท่าใดนัก ทำให้ภาคการผลิตของไทยยังคงมีความสามารถในการแข่งขันด้านแรงงาน
3. มีวัตถุดิบทางการเกษตรที่มีศักยภาพ ประเทศไทยมีวัตถุดิบด้านการเกษตรที่มีศักยภาพทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ และมีผลผลิตทางการเกษตรที่หลากหลาย เช่น ข้าว ยางพารา อ้อย ผักและผลไม้สด เป็นต้น จึงเป็นจุดแข็งของประเทศไทยที่สามารถนำวัตถุดิบด้านการเกษตรเหล่านี้มาผลิตสินค้าเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม อันจะนำไปสู่การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันให้กับประเทศไทยได้
4. ประเทศไทยมีที่ตั้งเหมาะสมในการเป็นศูนย์กลางภูมิภาค ซึ่งถือเป็นจุดยุทธศาสตร์ (Strategic Location) ในแถบภูมิภาคนี้ เนื่องจากประเทศไทยตั้งอยู่ในทวีปเอเชียในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในบริเวณพื้นที่ที่เรียกว่า "คาบสมุทรอินโดจีน" ที่ตั้งสำหรับประเทศไทยจัดว่ามีลักษณะดีและส่งผลดีในหลายด้าน โดยเฉพาะที่ตั้งทางเศรษฐกิจ (Economic Location) เนื่องจากภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีประชากรหนาแน่น เป็นแหล่งที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติหลายชนิด เป็นแหล่งเกษตรกรรมที่ยิ่งใหญ่ของโลก ดังนั้นจึงนับได้ว่าภูมิภาคนี้เป็นตลาดที่สำคัญตลาดหนึ่งและยังเป็นแหล่งวัตถุดิบในการผลิตที่สำคัญของโลกอีกด้วย ซึ่งการที่ประเทศไทยตั้งอยู่ในศูนย์กลางของภูมิภาคนี้จึงเป็นประโยชน์ทั้งในแง่ของการขายสินค้าและการหาวัตถุดิบ นอกจากนี้จากสภาพภูมิประเทศดังกล่าวของประเทศไทยยังส่งผลให้เกิดความสะดวกในการติดต่อกับโลกภายนอก การขนส่ง การค้าขายกับต่างประเทศทั้งทางบก ทางน้ำ และทางอากาศ
5. การคมนาคมขนส่งทั้งทางบกและทางอากาศครอบคลุมและรองรับได้อย่างมีประสิทธิภาพจากการสำรวจเพื่อเปรียบเทียบประสิทธิภาพในการแข่งขันของประเทศต่างๆ ทั้งของสถาบันนานาชาติเพื่อการจัดการ (Institute of Management and Development :

⁴ กระทรวงอุตสาหกรรม, “แผนแม่บทกระทรวงอุตสาหกรรม 5 ปี (พ.ศ. 2553-2557)”, ธันวาคม 2552.

IMD) และสถาบันจัดอันดับความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจและธุรกิจ (World Economic Forum : WEF) พบว่า ไทยยังคงมีจุดแข็งในเรื่องของการคมนาคมขนส่งทั้งทางบกและทางอากาศ เนื่องจากที่ผ่านมามีภาครัฐให้ความสำคัญกับการพัฒนาด้านการคมนาคมขนส่งเป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาเส้นทางทางการขนส่งทางบกให้สามารถเชื่อมโยงกันได้ทั่วประเทศเท่านั้น แต่ยังมีการพัฒนาเส้นทางหลักๆให้สามารถเชื่อมโยงไปสู่ประเทศเพื่อนบ้านและประเทศใกล้เคียงกันในแถบภูมิภาค ไม่ว่าจะเป็นลาวซึ่งสามารถเชื่อมต่อไปยังเวียดนาม จีน พม่า และมาเลเซีย เป็นต้น นอกจากนี้ สำหรับการขนส่งทางอากาศประเทศไทยได้เปิดใช้สนามบินสุวรรณภูมิซึ่งนับว่าเป็นสนามบินที่ทันสมัยและมีประสิทธิภาพแห่งหนึ่งของโลก ปัจจุบันต่างๆเหล่านี้ล้วนแล้วแต่ส่งผลดีต่อการขนส่งสินค้าอุตสาหกรรมและบริการ ให้สามารถครอบคลุมและรองรับอย่างมีประสิทธิภาพทั้งภายในและภายนอกประเทศ

6. ประเทศไทยมีพัฒนาการทางธุรกิจการค้าและการอุตสาหกรรมเมื่อเทียบกับหลายประเทศในอาเซียน โดยเฉพาะเมื่อเทียบกับประเทศเพื่อนบ้านของไทย เช่น พม่า ลาว และกัมพูชา เป็นต้น ดังนั้น จึงควรเร่งดำเนินการปรับปรุงขีดความสามารถทางการแข่งขัน โดยการลดต้นทุนค่าใช้จ่ายด้านโลจิสติกส์ปรับปรุงบรรยากาศด้านการลงทุนเพื่อเป็นแหล่งดึงดูดการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ (Foreign Direct Investment: FDI) ทั้งในอาเซียนและนอกอาเซียน เตรียมพร้อมต่อการเปิดเสรีภาคบริการและการลงทุนอย่างเต็มที่ในปี 2558 ตามข้อตกลงของกลุ่มอาเซียน รวมทั้ง การส่งเสริมการวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) ซึ่งจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตในภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการ และสร้างขีดความสามารถทางการแข่งขันของไทยในเวทีโลก

จุดอ่อน (Weakness) ของภาคอุตสาหกรรมไทย

1. ภาคการผลิตของไทยยังมีประสิทธิภาพการผลิตต่ำ จะเห็นได้จากข้อมูลการสำรวจปัจจัยในการแข่งขันทั้ง 4 ด้านที่ทางสถาบันนานาชาติเพื่อการจัดการ (Institute of Management and Development: IMD) สำรวจไว้ ปัจจัยที่สะท้อนถึงประสิทธิภาพการผลิตที่ต่ำของภาคการผลิตของไทย คือ ประสิทธิภาพการดำเนินธุรกิจ (Business Efficiency) ซึ่งมีตัวชี้วัด คือ ผลผลิตภาพการผลิต (Productivity) และเมื่อพิจารณาในรายละเอียดของตัวชี้วัดภายในกลุ่มประสิทธิภาพและผลผลิตภาพ IMD ได้รายงานจุดอ่อนของประเทศไทยไว้ 2 ตัวที่สำคัญ ได้แก่ ผลผลิตภาพแรงงาน และประสิทธิภาพของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (Small and Medium Enterprises: SMEs) ของไทยยังอยู่ในระดับต่ำเมื่อเทียบกับมาตรฐานซึ่งเป็นสัญญาณอันตราย เนื่องจากผลผลิตภาพแรงงาน และประสิทธิภาพการดำเนินธุรกิจของ SMEs ถือเป็นส่วนสำคัญ ในการผลักดันผลผลิตภาพของประเทศให้เติบโตในระยะยาว นอกจากนี้ ปัจจัยโครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure) ก็อยู่ในระดับที่ต่ำเช่นเดียวกัน โดยตัวชี้วัดย่อยที่อยู่ในหมวดปัจจัยโครงสร้างพื้นฐานนั้น ประกอบด้วย

ระดับการศึกษา (Education) โครงสร้างทางเทคโนโลยี (Technical Infrastructure) โครงสร้างวิทยาศาสตร์ (Scientific Infrastructure) สิ่งแวดล้อมและสาธารณสุข (Environment & Health) ซึ่ง IMD ได้ให้คะแนนในเรื่องดังกล่าวอยู่ในกลุ่มคะแนนต่ำทั้งสิ้น จากผลสำรวจดังกล่าวสะท้อนความเป็นจริงที่ว่า การผลิตในกลุ่มอุตสาหกรรมที่มีความสำคัญของประเทศ ยังอาศัยความได้เปรียบในการแข่งขันจากการใช้แรงงานค่าแรงต่ำและทุนจากต่างประเทศเป็นหลัก แต่การเพิ่มผลผลิตภาพการผลิต (Productivity) ด้วยนวัตกรรมยังมีน้อยมาก เห็นได้จากการลงทุนด้านการวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) ของภาคเอกชนไทยยังอยู่ในระดับต่ำ ส่วนผลผลิตภาพของอุตสาหกรรมไทยโดยรวมค่อนข้างต่ำมีจุดอ่อนหลายจุด เช่น การสร้างมูลค่าเพิ่มที่ยังมีน้อย เทคโนโลยีล้าสมัย คุณภาพวัตถุดิบไม่สม่ำเสมอและขาดแคลนแรงงานที่มีประสิทธิภาพ ไม่มีความรู้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ รวมไปถึงปัญหาด้านการเงินและหนี้สินของผู้ประกอบการ อีกทั้งผู้ประกอบการส่วนใหญ่ของประเทศเป็นผู้ประกอบการขนาดกลางและขนาดย่อม ที่ยังขาดประสิทธิภาพในการบริหารงาน ส่งผลให้การสร้างมูลค่าของสินค้าและบริการอยู่ในระดับที่ค่อนข้างต่ำ

2. มีการขาดแคลนแรงงานจากค่านิยมการทำงานและการศึกษาที่เปลี่ยนไป แรงงานไทยมักจะมีค่านิยมเกี่ยวกับทำงานที่ผิด ๆ โดยให้ความสำคัญกับลักษณะ ภาพลักษณ์ของตำแหน่งงานมากกว่ารายได้ นอกจากนี้ เด็กไทยมีค่านิยมที่จะเรียนระดับมหาวิทยาลัยมากขึ้นมีแนวโน้มที่จะเลือกเรียนวิชาสายอาชีพเริ่มลดน้อยลง จึงส่งผลให้เกิดปัญหาการขาดแคลนแรงงาน
3. แรงงานการศึกษาต่ำและมีอัตราการเข้าออกสูง ในภาพรวมของแรงงานไทยนั้น ถึงแม้จะเป็นแรงงานที่มีฝีมือ มีทักษะและประสบการณ์ แต่ผลจากการสำรวจของหลายหน่วยงานพบว่าแรงงานส่วนใหญ่ทั้งในภาคเกษตรและภาคอุตสาหกรรมของไทยเป็นแรงงานที่มีการศึกษาต่ำ นอกจากนี้ ยังมีอัตราการเข้าออกงานและเคลื่อนย้ายแรงงานจากอุตสาหกรรมหนึ่งไปยังอุตสาหกรรมหนึ่ง หรือจากอัตราการหมุนเวียนจากภาคอุตสาหกรรมไปยังภาคเกษตรและภาคบริการสูง ดังนั้น จากปัจจัยดังกล่าว จึงส่งผลให้แรงงานของไทยยากที่จะพัฒนาให้มีประสิทธิภาพที่สูงขึ้น
4. การกระจุกตัวของพื้นที่อุตสาหกรรมทำให้เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้ และการอพยพแรงงานเข้ามาหางานทำในเมือง การพัฒนาอุตสาหกรรมที่ผ่านมามีปัญหาการกระจุกตัวของอุตสาหกรรมในพื้นที่กรุงเทพมหานคร และปริมณฑล รวมถึงพื้นที่ในภาคตะวันออก โดยสาเหตุที่อุตสาหกรรมไม่กระจายสู่ภูมิภาคนั้น เนื่องจากพื้นที่กรุงเทพมหานคร และปริมณฑล รวมถึงพื้นที่ในภาคตะวันออก มีปัจจัยอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานมาก ตลอดจนเป็นศูนย์กลางในด้าน การตลาด การคมนาคม ขนส่ง แหล่งเงินทุน และแรงงาน ซึ่งการกระจุกตัวของพื้นที่อุตสาหกรรมดังกล่าวก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมามากมาย เช่น ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้ ปัญหาการอพยพแรงงานเข้ามาหางานทำในเมือง เป็นต้น

5. ภาวะคุกคามจากสัดส่วนโครงสร้างประชากรสูงอายุที่เพิ่มมากขึ้นและวัยทำงานที่ลดลง ซึ่งอาจเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาอุตสาหกรรม โดยเฉพาะสาขาอุตสาหกรรมที่เน้นใช้แรงงาน (Labor-intensive) นอกจากนี้ ยังพบว่าประเทศไทยกำลังจะผ่านพ้นช่วงเวลาแห่งโอกาสทางเศรษฐกิจจาก “การปันผลทางประชากร” (Demographic Dividend) ซึ่งหมายถึง ช่วงเวลาที่สัดส่วนประชากรในวัยแรงงานเพิ่มสูงขึ้นเป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ เมื่อเปรียบเทียบกับประชากรในวัยพึ่งพิง ได้แก่ เด็กและผู้สูงอายุ กล่าวคือ สัดส่วนของวัยแรงงานที่เพิ่มสูงขึ้นมาตลอดกำลังจะเริ่มลดลงนับตั้งแต่ปี 2553 เป็นต้นไป ขณะที่แนวโน้มสัดส่วนของผู้สูงอายุจะเพิ่มสูงขึ้น ซึ่งหมายถึงภาระทางสังคมและเศรษฐกิจที่สำคัญจากการที่ประชากรในวัยแรงงานที่มีจำนวนลดลงจะต้องดูแลผู้สูงอายุที่มีจำนวนเพิ่มสูงขึ้น นอกจากนี้ อาจเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมที่อาจก่อให้เกิดภาวะการขาดแคลนแรงงาน โดยเฉพาะในสาขาอุตสาหกรรมที่เน้นใช้แรงงาน (Labor-intensive) ยิ่งไปกว่านั้นสิ่งที่น่าวิตกคือ ประเทศไทยจะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุเร็วกว่าประเทศอื่นๆ ในอาเซียนหลายประเทศ (ได้แก่ มาเลเซีย อินโดนีเซีย บรูไน ฟิลิปปินส์ พม่า และลาว) ทำให้เสียโอกาสทางการแข่งขันในเวทีระดับภูมิภาคและระดับโลก
6. อุตสาหกรรมหลักของประเทศยังต้องพึ่งพาเงินลงทุนจากต่างประเทศ โดยเฉพาะสินค้าที่ต้องใช้เทคโนโลยีการการลงทุนสูง อาทิ อุตสาหกรรมยานยนต์ อุตสาหกรรมเครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ อุตสาหกรรมเครื่องคอมพิวเตอร์และชิ้นส่วน เป็นต้น ซึ่งอุตสาหกรรมที่ได้กล่าวมานั้น ล้วนแล้วแต่เป็นอุตสาหกรรมที่สร้างรายได้หลักให้กับประเทศ ในขณะเดียวกัน อุตสาหกรรมดังกล่าวกลับเป็นอุตสาหกรรมที่ยังต้องพึ่งพาเงินลงทุนจากต่างประเทศ ส่งผลให้มูลค่าที่เกิดจากสินค้าในกลุ่มดังกล่าว ไม่ได้ตกอยู่ในประเทศอย่างแท้จริง และในขณะเดียวกันหากประเทศผู้ลงทุนเกิดความไม่เชื่อมั่นกับสถานการณ์ภายในประเทศ ก็อาจมีการย้ายฐานการผลิตไปยังประเทศอื่น ซึ่งก็จะส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพของอุตสาหกรรมดังกล่าว หรือหากประเทศผู้ลงทุนเกิดปัญหาวิกฤตทางเศรษฐกิจ ทำให้ชะลอการลงทุน ก็จะมีผลกระทบต่ออุตสาหกรรมของไทยได้อีกเช่นกัน นอกจากนี้ ยังขาดการสั่งสมความรู้ให้กับแรงงานและผู้ประกอบการไทยเพื่อพัฒนาศักยภาพให้สามารถต่อยอดความรู้ในการทำงานให้เพิ่มขึ้นอีกด้วย
7. สินค้าหลักในการส่งออกของไทยยังเป็นสินค้าที่พึ่งพาการนำเข้าวัตถุดิบจากต่างประเทศ นอกจากการที่อุตสาหกรรมหลักของประเทศ ยังต้องพึ่งพาเงินลงทุนจากต่างประเทศแล้ว สินค้าส่งออกหลักของไทยที่สำคัญ โดยเฉพาะสินค้าในหมวดที่ต้องใช้เทคโนโลยีสูงก็ล้วนแล้วแต่ต้องนำเข้าสินค้าวัตถุดิบจากต่างประเทศเช่นเดียวกัน จะเห็นจากรายการสินค้านำเข้าส่วนใหญ่ของไทยจะเป็นหมวดสินค้าวัตถุดิบซึ่งเป็นวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตเพื่อส่งออก ส่งผลให้สินค้าไทยขาดมูลค่าเพิ่มที่จะสร้างรายได้ให้กับประเทศอย่างแท้จริง เนื่องจากรายได้ส่วนหนึ่งต้องถูกส่งออกไปนอกประเทศในรูปของการซื้อสินค้านำเข้าประเภทวัตถุดิบ

8. สินค้าอุตสาหกรรมยังมีการเชื่อมโยงวัตถุดิบจากภาคเกษตรยังไม่มาก ถึงแม้ว่าภาคเกษตรกรรมจะเป็นภาคการผลิตที่สำคัญของประเทศมาอย่างช้านานแล้วก็ตาม แต่ผลผลิตของภาคเกษตรกรรมของประเทศไทยเกือบทั้งหมดยังมีระดับของการเชื่อมโยงที่ค่อนข้างต่ำเมื่อเปรียบเทียบกับภาคการผลิตอื่นๆ โดยเฉพาะภาคอุตสาหกรรมพื้นฐานทางด้านพลังงาน เช่น การขุดเจาะน้ำมันดิบ ผลิตภัณฑ์ปิโตรเคมี และอุตสาหกรรมเหล็กกล้าและอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับเหล็ก เป็นต้น โดยสินค้าเกษตรกรรมทุกประเภทมีลักษณะของการเชื่อมโยงไปข้างหน้า⁵ (Forward Linkage) ซึ่งมีลักษณะของการผลิตต้นน้ำ (Upstream) มากกว่าการเชื่อมโยงไปข้างหลัง (Backward Linkage) ดังนั้น นโยบายของภาครัฐ ควรให้ความสำคัญต่อการสร้างระดับการเชื่อมโยงดังกล่าวให้สูงขึ้นเพื่อเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มของสินค้าเกษตรกรรมของไทย เพื่อเป็นการสร้างความมั่นคงของรายได้แก่เกษตรกรของประเทศ
9. ภาคการส่งออกพึ่งพาสลัดหลักเพียงไม่กี่ตลาด ในปัจจุบัน พบว่า ร้อยละ 50 ของการส่งออกสินค้าอุตสาหกรรมเป็นการส่งออกไปยังตลาดหลักเพียงไม่กี่ตลาด คือ สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น และสหภาพยุโรป ซึ่งเป็นตลาดหลักของทุกประเทศในโลก ส่งผลให้ประสิทธิภาพการแข่งขันสูงทั้งในด้านราคาและคุณภาพ จะเห็นได้จากอัตราการเติบโตของการส่งออกสินค้าอุตสาหกรรมของไทยในตลาดดังกล่าวเริ่มลดลง นอกจากนี้ ปัญหาดังกล่าวยังส่งผลให้การส่งออกของไทยขาดเสถียรภาพอีกด้วย เนื่องจากการพึ่งพาสลัดหลักใหญ่ๆ เพียงไม่กี่ตลาดนั้น เมื่อประเทศที่เป็นตลาดหลักเกิดวิกฤติทางเศรษฐกิจ ย่อมจะส่งผลกระทบต่อการบริโภคสินค้าของประชาชนในประเทศดังกล่าวอย่างแน่นอน และย่อมจะส่งผลกระทบต่อยอดการสั่งซื้อสินค้าอุตสาหกรรมของไทยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้
10. ต้นทุนการขนส่งสูง ถึงแม้ว่าประเทศไทยจะมีจุดแข็งในด้านของการมีเส้นทางคมนาคมขนส่งที่สะดวกและครอบคลุมก็ตาม แต่จากรายงานการสำรวจของ WEF กลับชี้ให้เห็นว่าความสามารถในการแข่งขันของไทยยังมีจุดอ่อนในเรื่องของค่าใช้จ่ายในด้านการขนส่งหรือ Logistics เนื่องจากค่าใช้จ่ายดังกล่าวของไทยสูงถึงร้อยละ 25 ของ GDP ซึ่งผลการสำรวจของ WEF นั้น สอดคล้องกับตัวชี้วัด Logistic Performance Index 2007 ซึ่งจัดทำขึ้นโดยธนาคารโลก (World Bank) ที่สะท้อนว่าประเทศไทยมีอัตราค่าขนส่งอยู่ในอันดับที่ 31 จากจำนวน 150 ประเทศทั่วโลก ตามหลังประเทศสิงคโปร์ที่อยู่ในอันดับที่ 1 ญี่ปุ่นในอันดับที่ 6 ฮองกงในอันดับที่ 8 เกาหลีอันดับที่ 25 มาเลเซียอันดับที่ 27 และจีนในอันดับที่ 30 จากผลการสำรวจนี้ สะท้อนให้เห็นถึงต้นทุนของสินค้าไทยที่ย่อมจะสูงขึ้นตามอัตราค่าขนส่งสินค้า และเหตุผลดังกล่าวก็ย่อมจะทำให้ความสามารถในการแข่งขันโดยเฉพาะด้านราคาของสินค้าไทยสู้ประเทศคู่แข่งได้ลำบากยิ่งขึ้น

⁵ รศ.ดร. พิริยะ ผลพิรุฬห์ คณะพัฒนาการเศรษฐกิจ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ รายงานการศึกษา เรื่อง การเชื่อมโยงของภาคเกษตรกรรมต่อระบบเศรษฐกิจไทย (The Linkages of Agriculture to the Thai Economy)

11. พึ่งพาการใช้พลังงานเชื้อเพลิงนำเข้าสูง แม้ว่าประเทศไทยจะสามารถจัดหาพลังงานได้จากแหล่งภายในประเทศ แต่ยังคงไม่เพียงพอต่อความต้องการ จึงมีความจำเป็นต้องนำเข้าเชื้อเพลิงและแหล่งพลังงานจากต่างประเทศ เช่น น้ำมันดิบ น้ำมันสำเร็จรูป ถ่านหิน ไฟฟ้า เป็นต้น ทำให้ในแต่ละปีประเทศไทยต้องสูญเสียเงินตราต่างประเทศเป็นจำนวนมากในการจัดหาเชื้อเพลิงและพลังงาน แม้ว่าปัจจุบันจะมีความพยายามในการลดสัดส่วนการพึ่งพาพลังงานจากต่างประเทศแต่อย่างไรก็ตามยังคงมีสัดส่วนที่การนำเข้าที่สูงอยู่ ดังนั้น สถานการณ์พลังงานของโลกจะยังคงมีผลกระทบต่อเศรษฐกิจของไทยอยู่มาก ในขณะที่ความต้องการพลังงานรวมภายในประเทศเพิ่มขึ้นตลอดเวลา
12. ความพร้อมในด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรมอยู่ในระดับต่ำ จากรายงานผลสำรวจของ IMD และ WEF ยังได้จัดให้ประเทศไทยอยู่ในกลุ่มที่มีจุดอ่อนเรื่องความพร้อมในการรับเทคโนโลยีจากต่างประเทศต่ำ สะท้อนให้เห็นจากการใช้อินเทอร์เน็ตที่ยังไม่ทั่วถึงในต่างจังหวัด การมีคอมพิวเตอร์ส่วนตัวและการใช้โทรศัพท์มือถือ ซึ่งไทยยังอยู่ในระดับที่พัฒนาน้อยกว่าประเทศอื่นอีกหลายประเทศ โดยประเด็นต่างๆ เหล่านี้ เป็นผลมาจากการที่ประเทศไทยยังขาดความพร้อมในด้านการพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรม อุตสาหกรรมส่วนใหญ่ยังต้องนำเข้าเทคโนโลยีแบบเบ็ดเสร็จถึงแม้ว่าอุตสาหกรรมรายใหญ่บางประเภทจะเป็นการลงทุนจากต่างชาติ แต่ก็ไม่ได้มีการวางแผนรองรับหรือถ่ายทอดเทคโนโลยีจากประเทศผู้ลงทุนแต่อย่างใด อีกทั้งผู้ประกอบการไทยยังไม่ได้ลงทุนระยะยาวด้านการวางรากฐานด้านเทคโนโลยีเท่าที่ควร จึงส่งผลให้ระดับการพัฒนาด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรมของไทยอยู่ในระดับต่ำ ส่งผลให้ผลิตภาพการผลิตรวมของประเทศอยู่ในระดับต่ำเช่นเดียวกัน
13. ปัญหาการเมืองภายในประเทศ จากการที่เกิดปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองขึ้นในประเทศไทย มีการผลัดเปลี่ยนรัฐบาลหลายชุดภายในระยะเวลาไม่กี่ปี ส่งผลให้การดำเนินนโยบายในการพัฒนาประเทศขาดความต่อเนื่อง อีกทั้งภาคประชาชนยังมีความขัดแย้งทางด้านความคิด ก่อให้เกิดภาวะวิกฤตทางสังคม จนเกิดการชุมนุมและก่อความไม่สงบขึ้นในประเทศหลายครั้ง ซึ่งจากเหตุการณ์ดังกล่าว ทำให้กระทบกระเทือนถึงภาพลักษณ์ของประเทศ นักลงทุนจากต่างประเทศขาดความเชื่อมั่น ส่งผลให้การลงทุนจากต่างประเทศเริ่มลดลงตั้งแต่ปี 2549 เป็นต้นมา อีกทั้งนักท่องเที่ยวต่างชาติต่างไม่มั่นใจกับสถานการณ์ภายในประเทศทำให้ยอดการเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทยลดลง ส่งผลให้การบริโภคภายในประเทศลดลงตามไปด้วย

โอกาส (Opportunities) ของภาคอุตสาหกรรมไทย

1. AEC เป็นตลาดผู้บริโภคสินค้าที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับไทย และเป็นโครงสร้างฐานการผลิต ทั้งด้านแรงงานและทรัพยากรทางธรรมชาติที่เป็นประโยชน์ต่อการขยายการลงทุน ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community : AEC) นับเป็นการบูรณาการทางเศรษฐกิจที่มีความสำคัญกับประเทศไทยอย่างมาก เนื่องจากเป็นกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจที่มีความ

ใกล้ชิดไทยมากที่สุด ประเทศสมาชิกอาเซียนหลายประเทศเป็นเพื่อนบ้าน มีพรมแดนติดกัน มีวัฒนธรรมที่คล้ายคลึง มีสินค้าและบริการที่สามารถเสริมซึ่งกันและกันได้ หรือมีสินค้าบริการที่คล้ายคลึงกัน การรวมกลุ่มเป็น AEC ทำให้เกิดตลาดในภูมิภาคที่มีขนาดใหญ่ โดยสามารถนำจุดแข็งของแต่ละประเทศมาเสริมกับจุดแข็งของประเทศไทยเพื่อสร้างประโยชน์สูงสุดในการผลิตส่งออก และบริการ ซึ่งจะเกิดได้ก็ต่อเมื่อมีการเคลื่อนย้ายปัจจัยการผลิตได้อย่างเสรีมากขึ้น นอกจากนี้ การเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนจะช่วยให้ประเทศสมาชิกมีความเป็นปึกแผ่นและช่วยสร้างอำนาจการต่อรองในเวทีต่างๆ มากขึ้น นอกจากนี้ AEC จะช่วยส่งเสริมให้เกิดการขยายตัวในด้านการค้าและการลงทุนของไทย เนื่องจากการผลักดันมาตรการต่างๆ เพื่อเป็น AEC จะก่อให้เกิดการยกเลิกหรือลดอุปสรรคในการเข้าสู่ตลาด ไม่ว่าจะเป็นอุปสรรคด้านภาษีหรือมาตรการทางการค้าอื่นๆ ที่มีใช้ภาษี เพราะประเทศสมาชิกจะแสวงหาความร่วมมือเพื่อลด/ขจัดอุปสรรคต่างๆ เหล่านี้ รวมถึงอำนวยความสะดวกทางการค้าและการลงทุนระหว่างกัน อีกทั้งยังจะทำให้ผู้ประกอบการไทยได้เริ่มปรับตัวและเตรียมความพร้อมกับสถานะแวดล้อมทางเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไปและใช้โอกาสที่เกิดจากการลดอุปสรรคทางการค้าและการลงทุนต่างๆ ให้เกิดประโยชน์อย่างเต็มที่ โดยเฉพาะสาขาที่ไทยมีความพร้อมและมีขีดความสามารถในการแข่งขันสูง

2. ความร่วมมือทางเศรษฐกิจของ ASEAN (plus) กับประเทศที่มีศักยภาพทางเศรษฐกิจเอื้อประโยชน์ทางการค้าอย่างมาก ความร่วมมือทางเศรษฐกิจของกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียน บวกประเทศจีน ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ อินเดีย ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ จะส่งเสริมให้เกิดการปรับตัวของภาคอุตสาหกรรมให้มีระบบการผลิต และผลิตภัณฑ์ที่ได้มาตรฐาน การส่งเสริมอุตสาหกรรมสาขาที่มีศักยภาพในตลาดใหม่ โดยเฉพาะในกลุ่มผู้ประกอบการขนาดกลางและขนาดย่อม รวมถึงการขยายโอกาสให้ผู้ประกอบการสามารถลดต้นทุนวัตถุดิบโดยอาศัยวัตถุดิบภายในกลุ่มประเทศสมาชิก
3. ความต้องการวัตถุดิบเกษตรเพื่อเป็นอาหาร พลังงาน และวัสดุทดแทนสิ่งสังเคราะห์ ซึ่งธนาคารโลกได้คาดการณ์ไว้ว่า ในระยะ 20 ปีข้างหน้า ความต้องการอาหารมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ 50 โดยมีปัจจัยจากจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น การเพิ่มขึ้นของสัดส่วนชนชั้นกลาง อิทธิพลทางด้านลัทธิบริโภคนิยม ปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตร และการลดลงของพื้นที่เพาะปลูกเนื่องจากการพัฒนาสู่ความเป็นเมืองอย่างรวดเร็ว ดังนั้น ความต้องการอาหารที่เพิ่มขึ้นตามจำนวนประชากร ความต้องการพลังงาน ทั้งน้ำมันดิบ ก๊าซธรรมชาติ และเชื้อเพลิงอื่นๆ รวมทั้ง วัสดุทดแทนสิ่งสังเคราะห์ นับเป็นโอกาสสำคัญของประเทศไทย ในการขยายตลาดสำคัญสำหรับการส่งออกสินค้าเกษตรพื้นฐาน
4. กระแสการอนุรักษ์ธรรมชาติและ การเพิ่มขึ้นของประชากรสูงอายุ ทำให้มีความต้องการสินค้าเพื่อสุขภาพมากขึ้น โดยเฉพาะที่มาจากวัสดุธรรมชาติ จากการประมาณการของสหประชาชาติ รายงานว่าภายในปี 2050 โลกจะมีประชากรถึง 9,000 ล้านคน โดยส่วนใหญ่จะอยู่ในกลุ่มประเทศกำลัง

พัฒนา นั้นแสดงว่าโอกาสเกิดตลาดใหม่ๆ ขึ้นในประเทศกำลังพัฒนามีมากขึ้น หากอุตสาหกรรมไทยต้องการเพิ่มส่วนแบ่งทางการตลาดในกลุ่มประเทศเกิดใหม่ดังกล่าว มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้ประกอบการต้องเรียนรู้ความต้องการของผู้บริโภคที่เปลี่ยนไป ควบคู่ไปกับอัตราการเจริญเติบโตของประชากรในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาที่เพิ่มสูงขึ้น การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรยังรวมถึงการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรที่เป็นผู้สูงอายุในทุกประเทศทั่วโลก สะท้อนให้เห็นถึงรสนิยมและประเภทของสินค้าก็จะเปลี่ยนแปลงไปด้วยความต้องการสินค้าเพื่อสุขภาพจะเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะที่มาจากวัสดุธรรมชาติ ดังนั้น หากอุตสาหกรรมไทยสามารถเรียนรู้และปรับตัวในการผลิตสินค้าเพื่อสนองต่อความต้องการของตลาดใหม่ได้ก็จะทำให้อุตสาหกรรมของไทยสามารถขยายส่วนแบ่งตลาดเพิ่มขึ้นได้

5. การเปลี่ยนแปลงและวิวัฒนาการของเทคโนโลยีด้าน Bio-technology และ Material Technology เปิดโอกาสให้มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่เพื่อสนองต่อความต้องการของผู้บริโภคมากยิ่งขึ้น การเปลี่ยนแปลงและความก้าวหน้าอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยีสารสนเทศ (Informational Technology) ผสมผสานกับเทคโนโลยีระดับโมเลกุล (Molecular Economy) ซึ่งประกอบด้วย 3 สาขาหลัก คือ 1) เทคโนโลยีชีวภาพ (Bio-technology) 2) เทคโนโลยี Nanotechnology และ 3) วัสดุศาสตร์ (Material Science) จะเข้ามามีบทบาทมากขึ้นในทางเศรษฐกิจและการพัฒนาอุตสาหกรรม วงจรชีวิตของผลิตภัณฑ์ (Product Life Cycle) จะสั้นลง นอกจากนี้การรวมตัวของเทคโนโลยี (Convergence of Technology) เกิดขึ้นตลอดเวลา Nanotechnology รวมกับเทคโนโลยีสารสนเทศ รวมกับเทคโนโลยีทางการแพทย์ (GMOs) มีแนวโน้มที่อาจเป็นไปได้ในอนาคตอันใกล้นี้ เช่น ผักที่เป็นยารักษาโรคในตัวเอง โทรทัศน์ที่สามารถส่งกลิ่นออกมาทางจอภาพได้ หุ่นยนต์ที่มีขนาดเล็กเท่าไวรัส ที่ส่งเข้าไปในร่างกายแล้วเข้าไปรักษาอวัยวะส่วนที่เจ็บป่วยได้โดยตรง หรือระบบอินเทอร์เน็ตที่ส่งกลิ่นได้ ซึ่งทำให้การขายน้ำหอมทางพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ (E-commerce) เกิดขึ้นได้ หรือโทรศัพท์มือถือที่มีขนาดเล็กลงเท่ากับนาฬิกาข้อมือ ประเทศไทย จึงจำเป็นต้องเตรียมพร้อมให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีดังกล่าวในอนาคต โดยจะต้องมีการบริหารจัดการองค์ความรู้อย่างเป็นระบบ ทั้งการพัฒนาหรือสร้างองค์ความรู้ รวมถึงการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมมาผสมผสานร่วมกับจุดแข็งในสังคมไทย อาทิ สร้างความเชื่อมโยงเทคโนโลยีกับวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อสร้างคุณค่าเพิ่มให้กับสินค้าและบริการ มีการบริหารจัดการลิขสิทธิ์และสิทธิบัตร และการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาอย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งแบ่งปันผลประโยชน์ที่เป็นธรรมกับชุมชน

ภัยคุกคาม (Threat) ของภาคอุตสาหกรรมไทย

1. การรวมกลุ่มประเทศตามภูมิภาคต่างๆ ทำให้มีมาตรการกีดกันทางการค้าในรูปแบบต่างๆ เกิดขึ้น ส่งผลให้อุตสาหกรรมไทยที่ส่งออกข้ามภูมิภาคต่างๆ ต้องปรับตัว และมีต้นทุนการผลิต

สูงขึ้น เป็นอุปสรรคในการแข่งขัน การรวมกลุ่มประเทศตามภูมิภาคต่าง ๆ ทำให้มีมาตรการกีดกันทางการค้าในรูปแบบใหม่ๆ ทั้งในด้านการกำหนดมาตรฐานสินค้า มาตรฐานด้านสิ่งแวดล้อม มาตรฐานด้านแรงงาน และมาตรฐานที่เกี่ยวกับความปลอดภัยของผู้บริโภค ที่ตลาดเป้าหมายในการส่งออกสำคัญของไทยอย่างสหรัฐอเมริกา และกลุ่มประเทศในเครือสหภาพยุโรปได้นำมาใช้ตั้งแต่ปี ค.ศ. 2000 เป็นต้นมา ทำให้ผู้ประกอบการไทยต้องปรับตัวเพื่อปฏิบัติตามเงื่อนไข/กฎระเบียบสากล ซึ่งหากไม่สามารถปฏิบัติตามข้อบังคับดังกล่าวได้นั้น ก็จะส่งผลให้ไทยสูญเสียตลาดดังกล่าวไป ซึ่งปัจจัยดังกล่าวถือว่าเป็นการเพิ่มต้นทุนในการผลิตและการแข่งขันให้กับผู้ประกอบการไทยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

2. ภาวะโลกร้อน ส่งผลให้เกิดมาตรการควบคุมสารเรือนกระจก อาทิ CO2 ทำให้การกำหนดโครงสร้างอุตสาหกรรมของไทยต้องคำนึงถึงปริมาณการปล่อยสารเรือนกระจก ประเด็นเรื่อง “ภาวะโลกร้อน” ได้มีการหยิบยกขึ้นมาเป็นวาระพิเศษในเวทีความร่วมมือระหว่างประเทศอย่าง เป็นรูปธรรมตั้งแต่ปี ค.ศ. 1997 การลงนามในพิธีสารเกียวโต (Kyoto Protocol) พิธีสารที่เป็นจุดเริ่มต้นของการเปิดหน้าต่างใหม่ให้กับสมาชิกในประชาคมเศรษฐกิจโลกต้องหันมาให้ความสนใจกับสภาพแวดล้อมธรรมชาติที่เปลี่ยนแปลงไปอันเป็นผลมาจากการพัฒนาที่ไม่สมดุล การลงนาม และให้คำมั่นสัญญาของภาคีประเทศส่วนมากทั่วโลกในพิธีสารเกียวโต ระหว่างการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ (United Nations Framework Convention on Climate Changes) เมื่อวันที่ 11 ธันวาคม ค.ศ. 1997 คือ สัญญาฉบับที่สำคัญว่าประเด็นเรื่องการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศของโลกกำลังจะเป็นภัยคุกคามต่อการปรับตัวของภาคอุตสาหกรรมในอนาคตไม่ช้าก็เร็ว โดยในอนาคตแนวโน้มการตัดสินใจซื้อสินค้าของผู้บริโภคจะคำนึงถึงผลกระทบต่อสินค้าและบริการที่มีต่อสิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญ และผู้บริโภคยินดีที่จะจ่ายมากขึ้นอีกระดับหนึ่ง เพื่อให้ได้สินค้าและบริการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งพฤติกรรมผู้บริโภคดังกล่าวจะเป็นแรงผลักดันให้โครงสร้างอุตสาหกรรมเปลี่ยนแปลงและก่อให้เกิดการพัฒนาในด้านการปรับปรุงมาตรฐานสิ่งแวดล้อมของภาคอุตสาหกรรมมากยิ่งขึ้น
3. แนวโน้มรูปแบบการลงทุนของประเทศต่างๆ ให้ความสนใจในธุรกิจบริการมากกว่าการลงทุนภาคอุตสาหกรรม ทำให้อุตสาหกรรมที่พึ่งพาเงินทุนต่างชาติมีผลกระทบต่อการขยายตัวของอุตสาหกรรมได้ โดยกลุ่มธุรกิจบริการที่มีแนวโน้มมาแรงและเป็นกลุ่มธุรกิจที่มีประเทศต่างๆ ให้ความสนใจลงทุนซึ่งมีอัตราเติบโตค่อนข้างสูงและมีการเคลื่อนย้ายฐานการบริการจากประเทศที่พัฒนาแล้ว เช่น สหรัฐอเมริกา และสหภาพยุโรป มายังภูมิภาคเอเชียมากขึ้น โดยเฉพาะประเทศกำลังพัฒนาที่สามารถดึงดูดการลงทุนจากต่างชาติมากกว่าภูมิภาคอื่น โดยธุรกิจบริการที่ชาวต่างชาติสนใจลงทุน คือ บริการด้านการค้นคว้าและวิจัย บริการให้ข้อมูลทางโทรศัพท์ บริการด้านการขนส่งและกระจายสินค้าแบบครบวงจร และบริการด้านการซ่อมบำรุง นอกจากนี้ รูปแบบการลงทุนในธุรกิจบริการสาขาการเงินที่มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างขององค์ประกอบของประเภท

เงินทุนระหว่างการลงทุนในตลาดหุ้นหรือตลาดเงิน (Portfolio Investment) การลงทุนโดยตรง (Foreign Direct Investment : FDI) และการกู้ยืม การเพิ่มบทบาทในทางเศรษฐกิจและการส่งออกเงินทุนของประเทศเกิดใหม่เอเชียตะวันออก (Emerging East Asia) ซึ่งประกอบไปด้วย ไทย อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ มาเลเซีย จีน เวียดนาม รวมถึงการเคลื่อนย้ายเงินทุนไปลงทุนในภาคบริการของประเทศพัฒนาแล้ว โดยแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงของระบบการเงินนี้เป็นสถานการณ์ที่เอื้อประโยชน์แก่นักลงทุน ซึ่งจะดึงดูดนักลงทุนชาวต่างชาติให้หันมาเห็นความสำคัญและเร่งกระจายเม็ดเงินลงทุนไปยังสาขาการเงินมากขึ้น ไม่เพียงแต่สาเหตุเพราะภาคการเงินทวีความเป็นเสรีมากขึ้นเท่านั้น หากกอปรกับธรรมชาติของการลงทุนของการเก็งกำไรในภาคการเงินที่เห็นผลเร็วกว่าภาคอุตสาหกรรมอย่างชัดเจน ดังนั้น หากเปรียบเทียบระหว่างสัดส่วนการลงทุนใน 3 องค์ประกอบหลัก คือ การลงทุนโดยตรง (Direct Investment) การลงทุนในตราสารหนี้ (Foreign Borrowing) และการลงทุนในตลาดหุ้นหรือตลาดเงิน (Portfolio Investment) นั้น แนวโน้มที่การลงทุนในภาคอุตสาหกรรมที่แท้จริง หรือ Real Sector จะเติบโตในอัตราที่คงที่ หรือช้าลงจะมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้นในอนาคต ซึ่งจากที่กล่าวมาแล้วในเรื่องของการลงทุนในภาคอุตสาหกรรม จะพบว่า ภาคการผลิตสินค้าอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออกหลักๆ ของประเทศไทย อาทิ ยานยนต์ เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ เครื่องคอมพิวเตอร์ เหล็ก ฯลฯ ล้วนแล้วแต่ต้องพึ่งพาเงินลงทุนจากต่างชาติเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นหากกระแสของการลงทุนเปลี่ยนแปลงไปดังที่ได้กล่าวในข้างต้นนั้น หากภาคอุตสาหกรรมการผลิตของไทยยังคงต้องพึ่งพาเงินลงทุนจากต่างประเทศเช่นเดิม ไทยก็จะพบอุปสรรคสำคัญในการพัฒนาอุตสาหกรรมการผลิตอย่างแน่นอน

4. ปริมาณน้ำมันจากฟอสซิลที่ลดลงอย่างต่อเนื่องและรวดเร็ว ส่งผลกระทบต่อแหล่งพลังงาน เคมีสังเคราะห์ และวัตถุดิบอุตสาหกรรมที่ได้จากน้ำมัน ประเทศไทยใช้พลังงานจากเชื้อเพลิงฟอสซิลเป็นส่วนใหญ่ ทำให้ประเทศไทยต้องนำเข้าพลังงานจากต่างประเทศถึงร้อยละ 49 ของพลังงานทั้งหมดที่ใช้ภายในประเทศ ทั้งนี้ ในปี พ.ศ. 2551 มีการนำเข้าพลังงานจากต่างประเทศรวมทั้งสิ้น 59,386 พันตัน เทียบเท่าน้ำมันดิบ คิดเป็นมูลค่า สูงถึง 1,178,000 ล้านบาท โดยการนำเข้าที่สำคัญคือการนำเข้าน้ำมันดิบและน้ำมันสำเร็จรูป ทำให้เกิดความเสียเปรียบในแง่เศรษฐกิจและความสามารถในการแข่งขันของประเทศ ทั้งนี้ จากการศึกษาในเชิงเปรียบเทียบจากรายงานการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Human Development Report 2007/2008) ของสำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (United Nations Development Program: UNDP) พบว่าประเทศที่มีการพัฒนาในระดับสูง อาทิ ญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกาและสิงคโปร์ แล้ว จะพบว่าประเทศเหล่านี้มีความพยายามที่จะลดการใช้ น้ำมันดิบและถ่านหิน แต่หันมาใช้พลังงานทางเลือกและพลังงานหมุนเวียนที่สามารถนำกลับมาใช้ได้ใหม่ (Renewable Energy) เช่น พลังงานน้ำ พลังงานลม พลังงานแสงอาทิตย์และพลังงานจากขยะชีวมวล (Biomass) มากขึ้น ในขณะที่ประเทศไทยซึ่งถูกจัดให้อยู่ในกลุ่มประเทศที่มีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อยู่ในระดับกลางนั้น ยังคงมีการใช้พลังงานจาก

เชื้อเพลิงฟอสซิลที่ขยายตัวมากขึ้น ในขณะที่การใช้พลังงานหมุนเวียนที่กลับมาใช้ได้ใหม่ดูเหมือนจะมีอัตราลดลงถึงเกือบเท่าตัว

5. ภาวะวิกฤตใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างเฉียบพลันและมีกระทบทั่วโลก (การเงิน โคร ภัยธรรมชาติ ชาติ แคลนทรพยากร) ล้วนแล้วแต่เป็นภัยคุกคามต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมทั้งสิ้น อาทิ ปัญหาภาวะวิกฤติการเงินโลก ซึ่งเกิดจากภาวะวิกฤตทางการเงินของสหรัฐอเมริกาและลุกลามไปยังประเทศอื่นๆ ทั่วโลกในรูปแบบ Domino ส่งผลกระทบต่อภาคการผลิตไทยทั้งในด้านการลงทุนการส่งออก และการบริโภคภายในประเทศเป็นอย่างมาก เนื่องจากประเทศไทยยังคงเป็นประเทศที่พึ่งพาการลงทุนจากต่างประเทศเป็นหลัก นอกจากนี้ ปัญหาวิกฤตภัยธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นภาวะโลกร้อน พายุ น้ำท่วม เป็นต้น และปัญหาด้านโรคภัยไข้เจ็บอย่างเช่น ไข้หวัดใหญ่ 2009 (A-H1N1) ที่กำลังแพร่ระบาดอยู่ในปัจจุบันนี้ นับว่าเป็นตัวอย่างปัญหาหลักที่ภาคอุตสาหกรรมและสังคมโลก ต้องเผชิญ

การวิเคราะห์โอกาสและภัยคุกคามที่มีผลต่ออุตสาหกรรมไทย

จากการศึกษาศักยภาพในปัจจุบันของอุตสาหกรรมไทยและนำข้อมูลดังกล่าวมาวิเคราะห์ในกรอบของ SWOT โดยพิจารณาจุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และภัยคุกคามที่จะส่งผลต่ออุตสาหกรรมไทยในอนาคต เพื่อหาแนวทางในการกำหนดทิศทางการปรับตัวของอุตสาหกรรมให้สอดคล้องกับศักยภาพและปัจจัยแวดล้อมต่างๆ โดยมีหลักในการวิเคราะห์ ดังนี้

- SO Strategies (Strengthen - Opportunity Strategies - เติบโต) เป็นการคิดหาแนวในการใช้จุดแข็งที่มีอยู่เพื่อสร้างความได้เปรียบจากโอกาสที่เอื้ออำนวยให้
- WO Strategies (Weakness - Opportunity Strategies - ปรับปรุง) เป็นการหาแนวทางเพื่อปรับปรุงจุดอ่อนให้ดีขึ้น ด้วยการใช้ประโยชน์จากโอกาสที่เกิดขึ้นภายนอก
- ST Strategies (Strengthen - Threat Strategies - ปรับตัว) เป็นแนวทางในการใช้จุดแข็งที่มีอยู่เพื่อหาทางหลีกเลี่ยงหรือลดผลกระทบจากอุปสรรคหรือภัยคุกคามจากภายนอก
- WT Strategies (Weakness - Threat Strategies - เปลี่ยนแปลง) มีจุดมุ่งหมายเพื่อลดจุดอ่อนภายในให้เหลือน้อยที่สุด และเพื่อหลีกเลี่ยงอุปสรรคหรือภัยอันตรายที่เกิดขึ้นจากภายนอก

จากหลักการดังกล่าวข้างต้น เมื่อพิจารณาจากศักยภาพของอุตสาหกรรมรวมถึงวิเคราะห์โอกาสและภัยคุกคามที่จะส่งผลต่ออุตสาหกรรมแล้ว สามารถวิเคราะห์แนวทางในการกำหนดทิศทางการพัฒนาของอุตสาหกรรมได้ดังตารางที่

ตารางที่ การวิเคราะห์โอกาสและภัยคุกคามที่มีผลต่ออุตสาหกรรมไทย

<ul style="list-style-type: none"> • SO Strategies (Strengthen - Opportunity Strategies - เด็บโต) 	<ul style="list-style-type: none"> • มีวัตถุดิบด้านการเกษตรในขณะที่ต้องการวัตถุดิบเกษตร เพื่อเป็นอาหารพลังงาน และวัสดุทดแทนสิ่งสังเคราะห์ และการเพิ่มขึ้นของประชากรสูงอายุ ทำให้มีความต้องการสินค้า เพื่อสุขภาพมากขึ้น โดยเฉพาะที่มาจากวัสดุธรรมชาติ • ทำเลที่ตั้งเหมาะสมในการเป็นศูนย์กลางของภูมิภาคอาเซียน ในขณะที่ AEC เป็นตลาดผู้บริโภคสินค้าที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับไทย และเป็นโครงข่ายฐานการผลิต ทั้งด้านแรงงานและทรัพยากรทางธรรมชาติ ที่เป็นประโยชน์ต่อการขยายการลงทุน
<ul style="list-style-type: none"> • WO Strategies (Weakness - Opportunity Strategies - ปรับปรุง) 	<ul style="list-style-type: none"> • สินค้าอุตสาหกรรมยังมีการเชื่อมโยงวัตถุดิบจากภาคเกษตรยังไม่มาก ในขณะที่ความต้องการวัตถุดิบเกษตรเพื่อเป็นอาหาร พลังงาน วัสดุทดแทนสิ่งสังเคราะห์ และสินค้าเพื่อสุขภาพเพิ่มมากขึ้น • เทคโนโลยีมีบทบาทในการพัฒนาสินค้ามากขึ้น ในขณะที่ไทยยังมีระดับการใช้เทคโนโลยี และการพัฒนา R&D ต่ำ • Aging Society อาจเป็นอุปสรรคต่อการ พัฒนาอุตสาหกรรม โดยเฉพาะสาขาที่ใช้แรงงานเข้มข้น (Labor Intensive) ในขณะที่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) เป็นโครงข่ายฐานการผลิตทั้งด้านแรงงานและทรัพยากรทางธรรมชาติที่เป็นประโยชน์ต่อการขยายการลงทุน • เดิมภาคการส่งออกพึ่งพาทลาดหลักเพียงไม่กี่ตลาด แต่การเติบโตของ BRIC จะช่วยในการขยายตลาดใหม่

<ul style="list-style-type: none"> • ST Strategies (Strengthen - Threat Strategies - ปรับตัว) 	<ul style="list-style-type: none"> • การรวมกลุ่มประเทศตามภูมิภาคต่างๆ ทำให้มีมาตรการการกีดกันทางการค้าในรูปแบบต่างๆ เกิดขึ้น โดยเฉพาะด้านแรงงาน ที่ไทยมีอุตสาหกรรมที่มีการใช้แรงงานเข้มข้น (Labor Intensive) อยู่
<ul style="list-style-type: none"> • WT Strategies (Weakness - Threat Strategies - เปลี่ยนแปลง) 	<ul style="list-style-type: none"> • อุตสาหกรรมหลักของประเทศยังต้องพึ่งพาเงินลงทุนจากต่างประเทศ ในขณะที่แนวโน้มรูปแบบการลงทุนของประเทศต่างๆ มีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงลงทุนในธุรกิจบริการมากกว่าการลงทุนภาคอุตสาหกรรม • ปริมาณน้ำมันจากฟอสซิลที่ลดลงอย่างต่อเนื่องและรวดเร็ว ส่งผลกระทบต่อแหล่งพลังงาน เคมีสังเคราะห์ และวัตถุดิบอุตสาหกรรมที่ได้จากน้ำมัน ในขณะที่อุตสาหกรรมไทยพึ่งพาการใช้พลังงานเชื้อเพลิงนำเข้าสูง และต้นทุนการขนส่งสูง

ที่มา: กระทรวงอุตสาหกรรม

นอกจากจะพิจารณาศักยภาพภายในอุตสาหกรรมแล้ว องค์ประกอบที่สำคัญอีกส่วนหนึ่ง ที่จะเข้ามามีบทบาทในการผลักดันการพัฒนาอุตสาหกรรมให้ไปในทิศทางเดียวกับการพัฒนาประเทศ คือ นโยบายการพัฒนาประเทศ เมื่อศึกษาถึงนโยบายการพัฒนาประเทศของรัฐบาลในปัจจุบัน ซึ่งมีอยู่หลายนโยบายที่เห็นได้ชัดเจนและคาดว่าจะส่งผลกระทบต่อทิศทางการพัฒนาอุตสาหกรรม อาทิ

1. นโยบายเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ (Creative Economy Policy)

เนื่องจากเศรษฐกิจรูปแบบเดิมของไทยมีการพึ่งพาต่างชาติเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้น รูปแบบและระบบเศรษฐกิจของไทยจึงควรที่จะมีการปรับตัวเพื่อแสวงหาทางเลือกในการพัฒนาเศรษฐกิจรูปแบบใหม่ขึ้น ดังนั้น รัฐบาลจึงได้เริ่มนโยบายเศรษฐกิจสร้างสรรค์ขึ้น โดยให้สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ หรือ สศช. ดำเนินการศึกษาในเรื่องนี้ โดยกำหนดเป้าหมายว่า จะต้องทำให้เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ เข้าเป็นแกนของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 ที่จะเริ่มต้นในปี 2555 ซึ่งนโยบายดังกล่าวจะก่อให้เกิดแรงกระตุ้นแนวความคิดในการนำแนวความคิดด้านศิลปวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของไทยผนวกกับการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีมาผลิตเป็นสินค้าและบริการที่จะก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อเศรษฐกิจได้อย่างมากมาย

2. นโยบายการพัฒนาจังหวัดและกลุ่มจังหวัดแบบบูรณาการ (Cluster of City Policy)

จากนโยบายดังกล่าว คณะกรรมการนโยบายการบริหารงานจังหวัดและกลุ่มจังหวัดแบบบูรณาการ (ก.น.จ.) ได้วางกรอบแนวทางของการจัดทำคำของบประมาณของจังหวัดและกลุ่มจังหวัด ให้อยู่ในแนวทาง ดังนี้ คือ เป็น

โครงการที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และเป้าหมายของแผน และสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาล ในเรื่องการกระตุ้นเศรษฐกิจ การสร้างงาน สร้างรายได้ การพัฒนาเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ (Creative Economy) การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในพื้นที่เฉพาะ หรือพื้นที่พิเศษ อาทิ การค้าชายแดน และการพัฒนาการเกษตรอุตสาหกรรม เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน ความจำเป็นของโครงการ ต้องเป็นโครงการที่ช่วยพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น และหากไม่ดำเนินการจะเกิดความเสียหาย หรือเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน และนำไปสู่การกระตุ้นให้เกิดการลงทุนของภาคเอกชนและสร้างรายได้ให้จังหวัด กลุ่มจังหวัด จากประเด็นต่างๆ เหล่านี้จะเอื้อให้เกิดการพัฒนาเชิงพื้นที่ที่ชัดเจนขึ้นไม่ว่าจะเป็นพื้นที่เกษตร พื้นที่ท่องเที่ยว โดยในส่วนพื้นที่อุตสาหกรรมนั้น หากมีการกำหนดอย่างชัดเจนจากส่วนกลาง และเป็นที่ยอมรับของคนในพื้นที่ย่อมจะส่งผลให้เกิดทิศทางการพัฒนาที่สอดคล้องกัน และเป็นฐานในการขยายการพัฒนาในด้านโลจิสติกส์ และการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมได้ในอนาคต

3.นโยบายประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community)

ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน นับเป็นการบูรณาการทางเศรษฐกิจที่มีความสำคัญกับประเทศไทยอย่างมาก เนื่องจาก

(1) อาเซียนเป็นกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจที่มีความใกล้ชิดไทยมากที่สุด ประเทศสมาชิกอาเซียนหลายประเทศเป็นเพื่อนบ้าน มีพรมแดนติดกัน มีวัฒนธรรมที่คล้ายคลึง มีสินค้าและบริการที่สามารถเสริมซึ่งกันและกันได้ หรือมีสินค้าบริการที่คล้ายคลึงกันซึ่งหากสามารถร่วมมือกัน ก็จะสามารถสร้างความแข็งแกร่งในด้านอำนาจการต่อรอง อันจะนำมาซึ่งการขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจการค้าที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง

(2) การรวมกลุ่มเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนทำให้เกิดตลาดในภูมิภาคที่มีขนาดใหญ่ โดยสามารถนำจุดแข็งของแต่ละประเทศมาเสริมกับจุดแข็งของประเทศไทยเพื่อสร้างประโยชน์สูงสุดในการผลิต ส่งออก และบริการ ซึ่งจะเกิดได้ก็ต่อเมื่อมีการเคลื่อนย้ายปัจจัยการผลิตได้อย่างเสรีมากขึ้น นอกจากนี้ การเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนจะช่วยให้ประเทศสมาชิกมีความเป็นปึกแผ่นและช่วยสร้างอำนาจการต่อรองในเวทีต่างๆ มากขึ้น

(3) ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนจะช่วยส่งเสริมให้เกิดการขยายตัวในด้านการค้าและการลงทุนของไทย เนื่องจากการผลักดันมาตรการต่างๆ เพื่อเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนจะก่อให้เกิดการยกเลิกหรือลดอุปสรรคในการเข้าสู่ตลาด ไม่ว่าจะเป็นอุปสรรคด้านภาษีหรือมาตรการทางการค้าอื่นๆ ที่มีใช้ภาษี เนื่องจากประเทศสมาชิกจะแสวงหาความร่วมมือเพื่อลด/ขจัดอุปสรรคต่างๆ เหล่านี้ รวมถึงอำนวยความสะดวกทางการค้าและการลงทุนระหว่างกัน

(4) ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนจะทำให้ผู้ประกอบการไทยได้เริ่มปรับตัวและเตรียมความพร้อมพร้อมกับสภาวะแวดล้อมทางเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป ผู้ประกอบการจำเป็นต้องเร่งปรับตัวและใช้โอกาสที่เกิดจากการลด

อุปสรรคทางการค้าและการลงทุนต่างๆ ให้เกิดประโยชน์อย่างเต็มที่ โดยเฉพาะสาขาที่ไทยมีความพร้อมและมีขีดความสามารถในการแข่งขันสูง

4. นโยบายเศรษฐกิจฐานการเกษตร (Agro-Based Resource Economy)

จากคำแถลงนโยบายของรัฐบาลที่จะส่งเสริมการเพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตร โดยส่งเสริมการวิจัยและพัฒนา มาตรฐานการผลิตและความปลอดภัยด้านสินค้าเกษตรและอาหารตามมาตรฐานสากลในระดับชุมชน และมีการเชื่อมโยงการผลิตทางการเกษตรกับอุตสาหกรรมเกษตร ส่งเสริมการแปรรูปสินค้าเกษตรที่ได้คุณภาพ และมาตรฐานสากล นั้น นับว่าเป็นนโยบายที่สะท้อนถึงการให้ความสำคัญต่อการกำหนดทิศทางการพัฒนาสินค้าเกษตร และต่อเนื่องไปยังภาคอุตสาหกรรมโดยการยกระดับมาตรฐานสินค้าเกษตร โดยเฉพาะในการที่จะสามารถเชื่อมโยงสู่ภาคอุตสาหกรรมได้อย่างมีคุณภาพและมาตรฐาน ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาสินค้าอุตสาหกรรมเกษตรที่ได้มูลค่าสูงขึ้น

ผลกระทบของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ต่อภาคอุตสาหกรรมไทย

การจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน หรือ AEC เป็นการผนึกกำลังร่วมกันของภูมิภาค และเป็นรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจที่สำคัญ ซึ่งอาเซียนจะได้ประโยชน์จากขนาดของตลาดและฐานการผลิตร่วมกัน (Economy of Scale) เพราะอาเซียนถือเป็นหนึ่งในตลาดใหญ่ของโลก มีประชากรรวมทั้งสิ้นประมาณ 520 ล้านคน ผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) รวมทั้ง 10 ประเทศ อยู่ที่ราว 700,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ และยังเป็นกำลังการผลิตสินค้าเพื่อการค้าในเวทีการค้าโลกอีกด้วย นอกจากนี้ การจัดตั้ง AEC จะทำให้อาเซียนเป็นที่สนใจของประเทศต่างๆ ซึ่งต้องการเข้ามาร่วมมือทางการค้าและเศรษฐกิจมากขึ้น โดยในขณะนี้อาเซียนกำลังดำเนินการสร้างพันธมิตรนอกภูมิภาค โดยขยายความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับประเทศคู่เจรจาของอาเซียนหลายประเทศ ได้แก่ จีน อินเดีย ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ ทั้งนี้ โอกาสและผลกระทบของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนต่อภาคอุตสาหกรรมไทย สามารถสรุปได้ ดังนี้

โอกาสของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ต่อภาคอุตสาหกรรมไทย

จากการศึกษาศักยภาพในปัจจุบันของอุตสาหกรรมไทยและนำข้อมูลข้างต้นมาวิเคราะห์ พบว่า การจัดตั้ง AEC จะเป็นผลดีต่อไทย เพราะอาเซียนเป็นภูมิภาคที่มีความใกล้ชิดกับไทยมากที่สุด ประกอบกับที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของไทยเอื้ออำนวยให้ไทยเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจของภูมิภาค และที่ผ่านมามาอาเซียนมีความสำคัญทางเศรษฐกิจกับไทยทั้งด้านการค้า การลงทุน และการท่องเที่ยว และมีแนวโน้มที่จะทวีบทบาทสำคัญมากขึ้นเรื่อยๆ สรุปได้ ดังนี้

1. การเปิดเสรีทางการค้าระหว่างสมาชิกอาเซียนส่งผลให้อาเซียนเป็นตลาดส่งออกอันดับ 1 ของไทย นับตั้งแต่ปี 2545 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน ในช่วง 5 เดือนแรกของปี 2547 การค้ารวมระหว่างไทย-อาเซียนขยายตัวถึง 30.85% เป็นมูลค่า 14,451.2 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ คิดเป็นสัดส่วน 19.21% ของการค้าไทยทั้งหมดกับโลก นับว่าอาเซียนเป็นคู่ค้าของไทยที่มีมูลค่าการค้าสูงที่สุด ขณะเดียวกันอาเซียนเป็นแหล่งนำเข้าอันดับที่ 2 ของไทย นับตั้งแต่ปี 2540 ตลอดมาจนถึงปัจจุบัน รองจากญี่ปุ่นที่ไทยนำเข้าเป็นอันดับ 1 สำหรับดุลการค้าระหว่างไทย-อาเซียน ไทยเป็นฝ่ายเกินดุลการค้ากับอาเซียนนับตั้งแต่ปี 2536 ตลอดมาจนถึงปัจจุบัน

ปัจจัยสนับสนุนการส่งออกของไทยไปอาเซียน ได้แก่ การลดภาษีตามพันธกรณี AFTA ที่ทำให้อัตราภาษีเหลือต่ำมากเกือบเป็น 0% ทำให้สินค้าส่งออกของไทยมี ศักยภาพในตลาดอาเซียนมากขึ้น สามารถแข่งขันกับสินค้าจากนอกอาเซียนได้ เนื่องจากราคา ต่ำลง นอกจากนี้ การมุ่งขจัดอุปสรรคทางการค้าจากมาตรการที่มีใช่ภาษี (Non-Tariff Barriers: NTBs) ของอาเซียน ทำให้สินค้าไทยส่งออกไปในอาเซียนได้สะดวก ไม่ประสบปัญหาจาก NTBs ดังเช่นที่มักพบในประเทศพัฒนาแล้ว อย่างสหรัฐฯ และสหภาพยุโรป นอกจากนี้ การส่งออกของไทยได้รับอานิสงส์จากการที่เศรษฐกิจของภูมิภาคอาเซียนขยายตัวดีขึ้น โดยช่วงครึ่งแรกของปี 2547 การเติบโตของ GDP ของอาเซียนโดยรวมเพิ่มขึ้น 5.9% นับว่าเป็นภูมิภาคที่มีเสถียรภาพทางเศรษฐกิจในช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมา

2. การลงทุนโดยตรง (FDI) จากประเทศอาเซียนในไทยมีความสำคัญ โดยมีสัดส่วนเกือบ 20% ของการลงทุนจากต่างประเทศทั้งหมด การลงทุนของประเทศ อาเซียนในไทยที่ขออนุมัติส่งเสริมการลงทุนจากคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน (BOI) ในเดือนมกราคม-พฤษภาคม 2547 ที่สำคัญ ได้แก่ สิงคโปร์ มาเลเซีย และฟิลิปปินส์ โดยสิงคโปร์ได้ยื่นขออนุมัติโครงการรวมมูลค่า 9,623 ล้านบาท มาเลเซีย 8,413 ล้านบาท และฟิลิปปินส์ 2,039 ล้านบาท ดังนั้นการเร่งรัดการเปิดเสรีด้านการลงทุนของ AEC จะขจัดอุปสรรคด้านการลงทุนในภูมิภาคช่วยดึงดูดนักลงทุนทั้งในและนอกอาเซียนเข้ามาในภูมิภาคมากขึ้น รวมทั้งเสริมสร้างบรรยากาศการลงทุนแข่งกับประเทศนอกภูมิภาค เช่น จีน และอินเดีย ซึ่งขณะนี้มียอดเด่นทางเศรษฐกิจมากขึ้น
3. การท่องเที่ยว จะเห็นว่า นักท่องเที่ยวจากอาเซียนที่เดินทางมาไทย เมื่อเทียบกับจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติทั้งหมดที่เดินทางมาไทยสัดส่วนเพิ่มขึ้นจาก 23.62% ในปี 2543 เป็น 26.33% ในปี 2546 ชาวมาเลเซียเดินทางมาท่องเที่ยวในไทยมากที่สุดมีสัดส่วนถึง 13.29% และนักท่องเที่ยวจากสิงคโปร์คิดเป็นสัดส่วน 6.29% เทียบกับนักท่องเที่ยวจากภูมิภาคอื่น ได้แก่ สหภาพยุโรปที่มีสัดส่วน 22.65% สหรัฐฯ (4.65%) เอเชียใต้ (3.88%) ออสเตรเลีย (2.82%) ตะวันออกกลาง (2.05%) และแอฟริกา (0.67%) ดังนั้น การยกเว้นวีซ่าสำหรับคนอาเซียนที่เดินทางท่องเที่ยวในอาเซียน และประสานความร่วมมือในการ ออกวีซ่าของอาเซียนสำหรับนักท่องเที่ยวต่างชาติในอาเซียน คาดว่าจะทำให้การเดินทางท่องเที่ยวภายใน อาเซียนสะดวกขึ้น และจะดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งจากประเทศอาเซียนและนอกอาเซียนเดินทางมาไทยมากขึ้นด้วย และจะดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งจากประเทศอาเซียนและนอกอาเซียนเดินทางมาไทยมากขึ้นด้วย

นอกจากนี้ จากผลการศึกษาของสำนักอาเซียน กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ ยังพบว่า การจัดตั้ง AEC จะส่งผล กระทบเชิงบวกที่เป็นประโยชน์ต่อภาคอุตสาหกรรมไทยโดยสรุปได้ ดังนี้

1. ช่วยขยายโอกาสทางการค้าและการลงทุน
2. เสริมสร้างขีดความสามารถของผู้ประกอบการภายในประเทศ จากการใช้ทรัพยากรการผลิตร่วมกัน และการเป็นพันธมิตรในการดำเนินธุรกิจระหว่างประเทศจะช่วยลดต้นทุนการทำธุรกรรมในบางกลุ่มสินค้าของอาเซียน
3. สร้างภาพลักษณ์ของไทยในเวทีโลก จากการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจที่เข้มแข็งและชัดเจนร่วมกับประเทศสมาชิกอาเซียนอื่นๆ ซึ่งจะช่วยสร้างความเชื่อมั่นให้กับประชาคมโลกเกี่ยวกับพัฒนาการในด้านเศรษฐกิจของไทยและของภูมิภาค
4. ยกกระดับความเป็นอยู่ของประชาชนภายในประเทศ จากการทำเนิงานตามแผนงานในด้านการลดอุปสรรคทั้งด้านการค้าและการลงทุน ซึ่งมีผลการศึกษาว่า การเป็น AEC จะช่วยให้ GDP ของประเทศสมาชิกอาเซียน ขยายตัวขึ้นถึงร้อยละ 8-10 ต่อปี
5. มีการปรับปรุงการอำนวยความสะดวกการค้าแก่ผู้ประกอบการไทยให้ดีขึ้น จากการศึกษาของ De Dios ประเมินการว่าต้นทุนที่ลดลงจากการขนส่ง ร้อยละ 10 ช่วยให้การค้าขยายตัวร้อยละ 6 และการปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกที่ทำเรือในอาเซียน สามารถขยายการค้าเพิ่มขึ้น ร้อยละ 7.5 หรือมีมูลค่าประมาณ 2.2 หมื่นล้านเหรียญสหรัฐฯ นอกจากนี้ การปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานตามทีระบุไว้ใน AEC Blueprint จะช่วยให้ GDP ของประเทศสมาชิกอาเซียน ขยายตัวเพิ่มขึ้นร้อยละ 2-12
6. เพิ่มการจ้างงานของประชากรภายในประเทศ จากการค้าขยายตัวทางการค้าและการลงทุน เมื่อเปิดเสรีในสาขาบริการที่เน้นใช้แรงงาน จะทำให้สัดส่วนการจ้างงานในภาคบริการขยายตัวเพิ่มสูงขึ้น
7. เปิดโอกาสให้ผู้ประกอบการผลิตและผู้บริโภคเข้าถึงบริการที่ดีขึ้นในราคาที่ถูกลง จากการเปิดเสรีในสาขาโทรคมนาคม และการเงิน โดยลดข้อจำกัดในการจัดตั้งธุรกิจของบริษัทต่างชาติ ทำให้ผู้ประกอบการด้านการผลิตและการเกษตรเข้าถึงบริการและแหล่งเงินทุนได้มากขึ้นในต้นทุนที่ต่ำลง ในขณะที่ผู้บริโภคมีทางเลือกในการใช้บริการที่ดีขึ้นจากผู้ให้บริการทั้งในและต่างประเทศในราคาที่ถูกลง
8. ช่วยให้แรงงานฝีมือไทยมีโอกาสเข้าถึงตลาดในอาเซียนเพิ่มขึ้น จากการจัดทำข้อตกลงยอมรับร่วม (MRA) ในสาขาแพทย์ ทันตแพทย์ วิศวกร สถาปนิก และนักบัญชี เพื่อให้มีการยอมรับคุณสมบัติของแรงงานฝีมือดังกล่าวในประเทศสมาชิกอาเซียนร่วมกัน พบว่าแรงงานฝีมือและวิชาชีพชั่วคราวเริ่มมีแนวโน้มการขยายตัว โดยเคลื่อนย้ายแรงงานระหว่างประเทศที่พัฒนามากกว่ากับประเทศที่พัฒนา เช่นเดียวกับการเคลื่อนย้ายแรงงานฝีมือจากนอกอาเซียนเนื่องมาจากการเข้ามาลงทุนของบริษัทต่างชาติ

9. ช่วยให้แรงงานฝีมือมีการพัฒนาความถนัดเฉพาะทางเพิ่มขึ้น จากการเคลื่อนย้ายแรงงานฝีมือเสรี โดยการจัดทำ MRA ในวิชาชีพที่ตรงกับความต้องการของประเทศสมาชิก ซึ่งจะช่วยอำนวยความสะดวกในการยอมรับคุณสมบัติแรงงานฝีมือในอาเซียน เกิดการแบ่งงานกันทำ เพิ่มจำนวนบุคลากรที่มีความสามารถเฉพาะทาง และพัฒนาความรู้และเทคโนโลยีที่ก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น

สำหรับอุตสาหกรรมที่มีโอกาสในตลาดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน นั้น ได้แก่⁶

1. อุตสาหกรรมยานยนต์ ถึงแม้ว่าอุตสาหกรรมยานยนต์ในประเทศนั้น จะใกล้ถึงจุดอิ่มตัว แต่ในตลาดอาเซียน พบว่า ค่าเฉลี่ยในอาเซียนมีรถยนต์ใช้ 49 คันต่อประชากร 1,000 คน และเมื่อมองเป็นรายประเทศ เช่น เวียดนาม มีสัดส่วนการใช้รถยนต์อยู่ที่ 5 คันต่อประชากร 1,000 คน และในพม่า มีสัดส่วนการใช้รถยนต์อยู่ที่ 4 คันต่อประชากร 1,000 คน ซึ่งให้เห็นว่า ตลาดยานยนต์ใน AEC ยังมีโอกาสเติบโตได้อีกมาก
2. อุตสาหกรรมบริการทางการเงิน โดยเฉลี่ยประชาชนในอาเซียนมีเงินกู้หรือวงเงินสินเชื่อจากธนาคารพาณิชย์อยู่ที่ 1,400 เหรียญสหรัฐฯ ต่อคน แต่สิงคโปร์สูงกว่าค่าเฉลี่ยของอาเซียน โดยมีเงินกู้จากธนาคารพาณิชย์อยู่ที่ 15,000 เหรียญสหรัฐฯ ต่อคน และไทยอยู่ที่ 3,200 เหรียญสหรัฐฯ ต่อคน ขณะที่พม่าอยู่ที่ 7 เหรียญสหรัฐฯ ต่อคน และอินเดีย 700 เหรียญสหรัฐฯ ต่อคน จะเห็นว่า อุตสาหกรรมให้บริการทางการเงินก็มีโอกาสขยายตัวได้อีกมาก และ
3. อุตสาหกรรมบริการทางการแพทย์ พบว่า การให้บริการของแพทย์ในสิงคโปร์มีสัดส่วนอยู่ที่แพทย์ 170 คนต่อประชากร 1 แสนคน ขณะที่ไทยมีสัดส่วนแพทย์อยู่ที่ 39 คนต่อประชากร 1 แสนคน ตรงนี้เป็นดัชนีชี้ว่าการให้บริการทางการแพทย์ของไทยยังต่ำ และมีโอกาสพัฒนาไปได้อีก เช่นเดียวกัน

ผลกระทบและข้อควรระวังของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ต่อภาคอุตสาหกรรมไทย

แม้การพัฒนาสู่การรวมกลุ่มเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนจะมีแนวทางการพัฒนาที่ชัดเจน แต่การที่ประเทศสมาชิกที่ยังคงเป็นคู่แข่งทางการค้ามากกว่าที่จะเป็นคู่ค้า และการให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่ยังคงประสบปัญหา หรืออาจกล่าวได้ว่า การจัดตั้ง AEC อาจส่งผลกระทบในเชิงลบต่อภาคอุตสาหกรรมไทยได้ อาทิ

⁶ นายกรณ์ จาติกวณิช รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคลัง ปาฐกถาพิเศษในหัวข้อ "โอกาสของนักธุรกิจไทยในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน" งานวันนักการตลาดแห่งประเทศไทย ปี 2553 โดย ประชาชาติธุรกิจ

1. สินค้าของประเทศอาเซียนอื่นเข้าสู่ตลาดไทยได้โดยไม่มีภาระภาษี ทำให้ผู้ประกอบการไทยต้องแข่งขันมากขึ้น แต่ที่ผ่านมามีมูลค่าการส่งออกไปยังอาเซียนสูงกว่าการนำเข้าจากอาเซียน
2. ในด้านการลงทุน หากประเทศไทยไม่มีการพัฒนาปัจจัยพื้นฐาน (Infrastructure) ประสิทธิภาพการผลิตของแรงงาน (Labor productivity) และไม่มีการปรับปรุงกฎระเบียบกฎหมายให้มีความทันสมัยไม่เป็นอุปสรรคต่อนักลงทุน อาจทำให้มีการย้ายฐานการผลิตจากประเทศไทยไปยังประเทศอื่นๆ ใน ASEAN ที่เหมาะสมกว่า
3. การเคลื่อนย้ายแรงงานได้อย่างเสรี อาจทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายของแรงงานฝีมือของไทยไปประเทศที่ให้ค่าตอบแทนสูงกว่า เช่น สิงคโปร์ มาเลเซีย และบรูไน และต้องจ้างแรงงานต่างด้าวจากประเทศที่ค่าแรงถูกกว่าเข้ามา อาจก่อปัญหาด้านสังคม และเนื่องจากทิศทางนโยบายของไทยคือการเป็น “รัฐสวัสดิการ” ทำให้งบประมาณของรัฐส่วนหนึ่งจะไปเป็นสวัสดิการของแรงงานต่างด้าว
4. ตลาดสินค้าในประเทศ (Domestic Market) หากตลาดภายในของไทยยังไม่มีกลไกในการป้องกันไม่ให้สินค้าคุณภาพต่ำกว่าที่ผลิตได้ในประเทศสมาชิกอาเซียนอื่นเข้ามาขายในประเทศมากขึ้น ก็จะทำให้นโยบายการพัฒนาอุตสาหกรรมของไทยที่มีเป้าหมายในการพัฒนาในอุตสาหกรรมที่มีคุณภาพสูงขึ้นอาจเกิดปัญหาอุปสรรคได้ เนื่องจากไม่มีตลาดภายในประเทศรองรับ รวมทั้งอาจส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของผู้ประกอบการไทยในการพัฒนาขีดความสามารถในการผลิตได้

อาจกล่าวได้ว่า จุดมุ่งหมายหลักของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน คือ การนำอาเซียนไปสู่การเป็นตลาดและฐานการผลิตร่วมกัน (Single Market and Production Base) ซึ่งหมายถึงการทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายอย่างเสรีใน 5 สาขา ประกอบด้วยสินค้า บริการ การลงทุน แรงงานฝีมือ และเงินทุน แน่แน่นอนว่าการเปิดเสรีดังกล่าวย่อมมีทั้งผู้ที่ได้ประโยชน์และเสียประโยชน์เล็กน้อยแตกต่างกันตามศักยภาพของผู้ประกอบการในแต่ละประเทศ ซึ่งสามารถวิเคราะห์แยกผลกระทบที่จะเกิดขึ้นเป็นรายสาขาได้ ดังนี้

การเปิดเสรีด้านการค้า เป็นสิ่งที่คุ้นเคยกันอยู่แล้ว ภายใต้เขตการค้าเสรีอาเซียนหรือ AFTA (ASEAN Free Trade Area) ซึ่งเริ่มขึ้นในปี 2535 โดยมีการทยอยลดอัตราภาษีศุลกากรระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนอย่างต่อเนื่อง และในปี 2553 นี้ ประเทศอาเซียนเดิม 6 ประเทศ ได้แก่ ไทย มาเลเซีย สิงคโปร์ ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย และบรูไน จะต้องลดอัตราภาษีศุลกากรระหว่างกันให้เหลือ 0% ในรายการ Inclusive List ขณะที่ประเทศสมาชิกใหม่อีก 4 ประเทศ คือ กัมพูชา สปป.ลาว พม่า และเวียดนาม ต้องทยอยลดอัตราภาษีศุลกากรจนเหลือ 0% ภายในปี 2558

เป็นที่น่าสังเกตว่า การเปิดเสรีการค้าของอาเซียนทำให้สินค้าส่งออกหลายรายการของไทยได้เปรียบคู่แข่งในอาเซียน ขณะที่สินค้าบางรายการต้องปรับตัวเพื่อรับมือกับการแข่งขันที่รุนแรงขึ้น โดยกลุ่มสินค้าส่งออกที่คาดว่าจะได้เปรียบจากการเปิดเสรีดังกล่าวมีหลายรายการ อาทิ ข้าวโพด ผลิตภัณฑ์ยาง และเฟอร์นิเจอร์ ในตลาดอินโดนีเซีย เสื้อผ้าสำเร็จรูป เฟอร์นิเจอร์ รถยนต์ ในตลาดมาเลเซีย เป็นต้น ขณะที่สินค้าส่งออกบางรายการ

จำเป็นต้องปรับตัว ทั้งสินค้าเกษตรและสินค้าอุตสาหกรรม อาทิ ผลิตภัณฑ์มันสำปะหลัง ผ้าฝ้าย เม็ดพลาสติก ในตลาดอินโดนีเซีย ยางพารา ผ้าฝ้ายในตลาดฟิลิปปินส์ เป็นต้น โดยแนวทางในการปรับตัวของสินค้าเกษตร ได้แก่ การเพิ่มผลผลิตต่อไร่ ไม่ว่าจะเป็นการปรับปรุงพันธุ์พืช การพัฒนาระบบชลประทานและการใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการเพาะปลูกและเก็บเกี่ยว รวมถึงการแปรรูปวัตถุดิบขั้นต้น เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรอีกด้วย ในส่วนของแนวทางปรับตัวของสินค้าอุตสาหกรรมนั้น ผู้ประกอบการควรหันมาแข่งขันด้านคุณภาพแทนการแข่งขันด้านราคา โดยใช้ความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม (Creativity & Innovation) ผลิตภัณฑ์ให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภคและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตว่า สาเหตุที่ทำให้สินค้าส่งออกของไทยบางรายการแข่งขันได้ยากนั้น ส่วนหนึ่งเป็นเพราะมีปัญหาในทางปฏิบัติที่เป็นข้อจำกัดในการใช้ประโยชน์จากข้อตกลง AFTA อาทิ ปัญหาเกี่ยวกับกฎว่าด้วยแหล่งกำเนิดสินค้า มาตรการทางการค้าที่มีใช้ภายใน (NTBs) การที่บางประเทศยังคงปกป้องผู้ผลิตในประเทศของตน รวมทั้งการที่ผู้ประกอบการของไทยขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับข้อตกลง AFTA เป็นต้น ซึ่งเป็นปัญหาที่ต้องเร่งแก้ไขเพื่อให้การใช้ประโยชน์จาก AFTA มีมากขึ้น

การเปิดเสรีด้านบริการ แม้ว่าสิงคโปร์มีศักยภาพในด้านบริการสูงที่สุดในอาเซียนและน่าจะได้ประโยชน์มากที่สุดจากการเปิดเสรีด้านบริการ โดยเฉพาะในสาขาโทรคมนาคมและคอมพิวเตอร์ การขนส่งทางอากาศและโลจิสติกส์ ซึ่งสิงคโปร์มีความพร้อมทั้งทางด้านโครงสร้างพื้นฐานและเทคโนโลยีที่ทันสมัยเหนือประเทศอื่นในอาเซียน รวมทั้งไทยอยู่มาก อย่างไรก็ตาม ไทยก็มีศักยภาพสูงในการให้บริการในบางสาขา โดยเฉพาะสาขาการท่องเที่ยว (Hospitality) ที่ไทยมีจุดแข็งอยู่หลายด้าน ทั้งทำเลที่ตั้ง ความหลากหลายของแหล่งท่องเที่ยว และการให้บริการที่เป็นมิตรของคนไทยที่สร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติได้เป็นอย่างดี รวมถึงสาขาการแพทย์และบริการด้านสุขภาพ ไทยก็มีจุดแข็งไม่เพียงแต่มาตรฐานที่ได้รับการยอมรับในระดับสากล แต่ยังมีจุดเด่นด้านราคาที่ไม่สูงจนเกินไป (ต่ำกว่าสิงคโปร์ค่อนข้างมาก) ตลอดจนมีบริการทางการแพทย์ที่หลากหลาย ทั้งด้าน Medical Care (บริการรักษาทางการแพทย์) Health Care (บริการดูแลสุขภาพทั่วไป) Aging Care (บริการดูแลผู้สูงอายุ) และ Beauty Care (บริการด้านความงาม) ซึ่งล้วนเป็นธุรกิจบริการที่ไทยจะได้ประโยชน์จากการเปิดเสรีภาคบริการ

การเปิดเสรีด้านการลงทุน ซึ่งจะเกิดขึ้นอย่างเต็มรูปแบบในปี 2558 จะทำให้การลงทุนทางตรงจากประเทศอาเซียนด้วยกันเองเพิ่มมากขึ้น และจะเป็นโอกาสของผู้ประกอบการไทยในการขยายฐานการผลิตหรือย้ายฐานการผลิตไปยังประเทศอื่นๆ ในอาเซียนที่มีทรัพยากรอุดมสมบูรณ์ โดยเฉพาะผู้ประกอบการในสาขาเกษตรและเกษตรแปรรูป รับเหมาก่อสร้าง เหมืองแร่ รวมทั้งภาคการผลิตอื่นที่นักลงทุนไทยมีความเชี่ยวชาญ

การเปิดเสรีด้านการเคลื่อนย้ายแรงงานฝีมือ ซึ่งเป็นประเด็นที่น่าจับตามองอย่างยิ่ง เนื่องจากการเปิดเสรีดังกล่าวอาจทำให้แรงงานฝีมือในอาเซียนย้ายจากประเทศที่มีค่าตอบแทนต่ำ (ประเทศในแถบอินโดจีน ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย รวมถึงไทย) ไปยังประเทศที่มีค่าแรงสูงกว่าและมีการใช้ภาษาอังกฤษอย่างแพร่หลาย อาทิ สิงคโปร์ และมาเลเซีย ซึ่งหลายฝ่ายเริ่มเป็นห่วงว่าการเปิดเสรีแรงงานฝีมือดังกล่าว จะทำให้แรงงานฝีมือ

ของไทยในบางสาขาย้ายไปทำงานในมาเลเซียและสิงคโปร์ โดยเฉพาะสาขาการแพทย์และวิศวกร มีผลให้อาณาเขตไทยอาจขาดแคลนแรงงานฝีมือที่มีส่วนสำคัญในการพัฒนาประเทศในระยะถัดไป นอกจากนี้ ในระยะยาว หากมีการขยายกรอบความร่วมมือเป็น ASEAN+3 หรือ ASEAN+6 ก็มีความเป็นไปได้ว่าแรงงานฝีมือในบางสาขา อาทิ การเงินการธนาคาร รวมถึง IT จากประเทศเหล่านี้ จะเข้ามาแย่งงานบุคลากรไทยมากขึ้น

การเปิดเสรีด้านเงินทุน ปัจจุบันยังไม่มีรายละเอียดของการเปิดเสรีที่ชัดเจน แต่ได้มีการตกลงกันในเบื้องต้นว่าจะเร่งพัฒนาตลาดทุนร่วมกันจนนำไปสู่การรวมตัวของตลาดทุนในอาเซียน และยินยอมให้มีการเคลื่อนย้ายเงินทุนโดยเสรีมากขึ้น แต่ยังคงต้องใช้เวลาอีกสักกระยะหนึ่งก่อนจะเริ่มเห็นเป็นรูปธรรม

ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนที่กำลังจะเกิดขึ้นอย่างเต็มรูปแบบภายในปี 2558 จะกลายเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของเศรษฐกิจไทยในทุกด้าน ทั้งการค้าสินค้า การค้าบริการ การเคลื่อนย้ายการลงทุน แรงงานและเงินทุน ทั้งนี้ภายใต้ข้อตกลง AEC มีแนวโน้มที่ไทยจะหันมาค้าขายกับประเทศในภูมิภาคมากขึ้น สวนทางกับประเทศตลาดหลักจะเริ่มลดบทบาทลง ขณะที่การเปิดเสรีด้านบริการจะส่งผลให้การแข่งขันในภาคบริการรุนแรงขึ้น ซึ่งจะช่วยพัฒนาและเพิ่มบทบาทของภาคบริการให้เข้ามามีส่วนในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจไทยมากขึ้น ในส่วนของอุตสาหกรรมที่ไทยเริ่มจะสูญเสียความสามารถในการแข่งขัน ก็จำเป็นที่จะต้องย้ายฐานการผลิตไปยังประเทศอื่นๆ โดยเฉพาะประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อรักษาขีดความสามารถในการแข่งขัน โดยใช้โอกาสจากการเปิดเสรีด้านการลงทุนภายใต้กรอบ AEC สำหรับการเคลื่อนย้ายแรงงานฝีมืออย่างเสรี จะส่งผลให้การแข่งขันในตลาดแรงงานเป็นไปอย่างเข้มข้น ซึ่งบุคลากรในวิชาชีพต่างๆ ของไทยจำเป็นต้องเร่งพัฒนาทักษะ เพื่อรับมือกับการแข่งขันดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านภาษา ที่บุคลากรไทยยังเสียเปรียบคู่แข่งอื่นๆ ในอาเซียนอยู่มาก ตลอดจนการปรับตัวให้เข้ากับมาตรฐานการทำงานที่เป็นสากล เช่นเดียวกับการเคลื่อนย้ายเงินทุนเสรี ซึ่งจะมีส่วนทำให้ค่าเงินมีความผันผวนมากขึ้น ผู้ประกอบการไทยจึงจำเป็นต้องปรับตัวในการบริหารต้นทุน และปิดความเสี่ยงด้านอัตราแลกเปลี่ยนให้ดี

ทั้งนี้ การรวมกลุ่ม AEC นั้นย่อมส่งผลต่อสินค้าและบริการต่างๆ ของไทยที่ทำการส่งออก ทั้งที่ได้เปรียบทางการค้าและสินค้าที่ต้องมีการปรับตัวในแง่ของการเพิ่มประสิทธิภาพ เน้นการแข่งขันด้านคุณภาพให้มากขึ้น ดังรายละเอียดที่แสดงในตารางที่ และตารางที่

ตารางที่ แสดงสินค้าไทยที่ได้เปรียบจากการรวมกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

ตลาดการส่งออก	สินค้าที่ไทยได้เปรียบ
อินโดนีเซีย	<ul style="list-style-type: none"> ข้าวโพด ผลิตภัณฑ์ยาง ผลไม้สดแช่เย็นแช่แข็ง เพอร์นิเจอร์และชิ้นส่วน เครื่องปรับอากาศ เครื่องสำอางและสบู่
มาเลเซีย	<ul style="list-style-type: none"> เสื้อผ้าสำเร็จรูป เพอร์นิเจอร์และชิ้นส่วน เครื่องปรับอากาศ รถยนต์ อุปกรณ์และส่วนประกอบ
ฟิลิปปินส์	<ul style="list-style-type: none"> ข้าวโพด อาหารสัตว์ เส้นใยประดิษฐ์ ตู้เย็น ตู้แช่แข็งและส่วนประกอบ ปูนซีเมนต์
บรูไน	<ul style="list-style-type: none"> ผลิตภัณฑ์ยาง
สิงคโปร์	<ul style="list-style-type: none"> เครื่องดื่ม
เวียดนาม	<ul style="list-style-type: none"> ผลิตภัณฑ์มันสำปะหลัง น้ำตาลทราย ข้าวโพด ผลิตภัณฑ์ยาง ผลไม้ เพอร์นิเจอร์และชิ้นส่วน เครื่องปรับอากาศ ตู้เย็น ตู้แช่แข็งและส่วนประกอบ รถยนต์ รถจักรยานยนต์ ปูนซีเมนต์
กัมพูชา	<ul style="list-style-type: none"> ผลิตภัณฑ์ยาง อาหารสัตว์ เพอร์นิเจอร์และชิ้นส่วน ตู้เย็น ตู้แช่แข็งและส่วนประกอบ ผลิตภัณฑ์พลาสติก เคมีภัณฑ์
สปป. ลาว	<ul style="list-style-type: none"> ผลิตภัณฑ์มันสำปะหลัง เครื่องดื่ม เครื่องโทรสาร โทรศัพท์ อุปกรณ์และส่วนประกอบ ส่วนประกอบคอมพิวเตอร์

ที่มา: ธนาคารเพื่อการส่งออกและนำเข้าแห่งประเทศไทย

ตารางที่ แสดงสินค้าที่ต้องเพิ่มประสิทธิภาพ

ตลาดการส่งออก	สินค้าที่ต้องเพิ่มประสิทธิภาพ
อินโดนีเซีย	<ul style="list-style-type: none"> • ผลิตภัณฑ์มันสำปะหลัง ผ้าฝ้าย เม็ดพลาสติก ผลิตภัณฑ์พลาสติก
มาเลเซีย	<ul style="list-style-type: none"> • ข้าวโพด อาหารสัตว์ ผ้าฝ้าย หนังและผลิตภัณฑ์หนังฟอกและหนังอัด วงจรพิมพ์
ฟิลิปปินส์	<ul style="list-style-type: none"> • ยางพารา ด้ายและเส้นใยประดิษฐ์ ผ้าฝ้าย เหล็ก เหล็กกล้าและผลิตภัณฑ์
เวียดนาม	<ul style="list-style-type: none"> • ยางพารา อาหารสัตว์
กัมพูชา	<ul style="list-style-type: none"> • ผลิตภัณฑ์มันสำปะหลัง ข้าว ข้าวโพด ด้ายและเส้นใยประดิษฐ์ ผ้าฝ้าย
สปป. ลาว	<ul style="list-style-type: none"> • ผ้าฝ้าย หนังและผลิตภัณฑ์หนังฟอกและหนังอัด เครื่องรับวิทยุ โทรทัศน์และส่วนประกอบ ตู้เย็น ตู้แช่แข็ง

ที่มา: ธนาคารเพื่อการส่งออกและนำเข้าแห่งประเทศไทย

แนวทางการปรับตัวของภาคอุตสาหกรรมไทย เพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

จากการศึกษาข้อดีและข้อเสียของการจัดตั้ง AEC ต่อภาคอุตสาหกรรมไทย และนำข้อมูลข้างต้นมาวิเคราะห์ พบว่า ภาคอุตสาหกรรมไทยจำเป็นต้องมีการปรับตัว เพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ดังนี้

1. การปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิต ทั้งในด้านแรงงาน เทคโนโลยี รวมทั้งการเพิ่มขีดความสามารถในการผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการในตลาดโลก เพื่อที่จะสามารถแข่งขันได้
2. การเตรียมความพร้อมด้านสาธารณูปโภคและระบบโลจิสติกส์เพื่อรองรับการลงทุนจากต่างประเทศ
3. หาดตลาดส่งออก ปรับปรุงการผลิตให้สามารถปฏิบัติตามกฎถิ่นกำเนิดสินค้าของอาเซียนได้ รวมถึงการบริหารจัดการ การจัดหาวัตถุดิบราคาถูกลงและมีคุณภาพดีในภูมิภาค
4. การปรับปรุงโครงสร้างภาษีของไทยทั้งระบบเพื่อให้เอื้อประโยชน์แก่ผู้ประกอบการไทย
5. ส่งเสริมให้เกิดเครือข่ายการผลิต (Production Network) เพื่อให้สามารถสร้าง Economy of Scale เพื่อให้สามารถแข่งขันได้ในระดับโลก
6. ปรับปรุงแก้ไขกฎระเบียบที่เป็นอุปสรรคต่อการผลิตการลงทุนในภาคอุตสาหกรรม
7. มีกลไกที่ก่อให้เกิดความเสมอภาคในการเข้าสู่ตลาดภายในประเทศอย่างเป็นรูปธรรม

นอกจากนี้ สำนักมาตรการทางการค้า กรมการค้าต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์ ยังได้เสนอแนะแนวทางในการปรับตัวของภาคอุตสาหกรรมไทย เพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ดังต่อไปนี้

การปรับตัวในเชิงรุกของภาคอุตสาหกรรมไทย

1. ศึกษาเสาะหาแหล่งวัตถุดิบในอาเซียน เพราะเราสามารถนำเข้าวัตถุดิบ สินค้าสำเร็จรูปจากแหล่งผลิตในอาเซียนที่มีความได้เปรียบด้าน ราคาและคุณภาพ
2. ศึกษาสนิยมความต้องการในอาเซียน เพื่อที่จะผลิตตรงตามความต้องการของตลาดที่ใหญ่ขึ้น และใช้ประโยชน์จากการประหยัดต่อขนาดการผลิต
3. พิจารณาความเป็นไปได้การย้ายฐานผลิต เราสามารถย้ายฐานการผลิตไปยังประเทศสมาชิกอาเซียนที่เหมาะสมเป็นแหล่งผลิตที่เขามีจุดแข็งในส่วนที่ไทยไม่มี
4. สร้างความเข้าใจกับการใช้ CLMV เป็นฐานการส่งออกไปนอก AEC เพื่อใช้ประโยชน์จากสถานะ Least Developed Countries (LDCs) ที่ได้รับสิทธิพิเศษในตลาดสหภาพยุโรป และอื่นๆ

5. พัฒนาและปรับระบบต่างๆ ของบริษัทเพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์จากระบบโลจิสติกส์ที่จะเชื่อมโยงอย่างทั่วถึงได้เต็มที่ จะทำให้ต้นทุนด้านโลจิสติกส์ถูกลงและสะดวกขึ้น

6. ศึกษา/เสาะหาความเป็นไปได้ในการตั้งธุรกิจและใช้แรงงานในอาเซียน เนื่องจากกฎระเบียบต่างๆ จะผ่อนคลายและเปิดกว้างมากขึ้น และในด้านแรงงานจะช่วยแก้ไขปัญหาการขาดแคลนแรงงานฝีมือได้อีกทาง

7. เปิด/เจาะตลาดคู่ค้าของอาเซียน ภายใต้ FTA ที่อาเซียนมีกับประเทศคู่เจรจา ไทยจะมีความได้เปรียบทางภาษีนำเข้ามากกว่าคู่แข่งอื่นนอกอาเซียน

การปรับตัวในเชิงรับของภาคอุตสาหกรรมไทย

1. ต้องเรียนรู้คู่แข่ง เนื่องจากจะเกิดคู่แข่งใหม่จากอาเซียน จึงจำเป็นต้องเรียนรู้คู่แข่งเหล่านั้น
2. ไม่ละเลยการลดต้นทุน เนื่องจากต้นทุนของคู่แข่งก็อาจต่ำลง จากการผลิตเพื่อสนองตลาดที่ใหญ่ขึ้น ดังนั้น ถ้าผู้ผลิตไทยไม่พยายามเช่นเดียวกันก็อาจจะสู้เขาไม่ได้
3. เร่งเสริมจุดแข็ง ลดจุดอ่อน เนื่องจากคู่แข่งจะเข้ามาแข่งถึงในเขตแดนไทย ที่ต้องเรียนรู้จุดอ่อนและทราบจุดแข็งของไทยเพื่อที่จะได้ปรับตัวได้อย่างเหมาะสม
4. ผูกมัดใจลูกค้าในทุกรูปแบบ เนื่องจากบริษัทที่เคยอยู่ในอุตสาหกรรมรองรับ หรือ เคยผลิตส่งบริษัทแม่ อาจถูกแย่งลูกค้า โดยคู่แข่งในประเทศอื่นในอาเซียนที่ได้เปรียบกว่าในการเป็นฐานการผลิต จึงจำเป็นต้องมีกลยุทธ์ในการผูกมัดใจลูกค้าของเราด้วย
5. ต้องคิดว่า “ทำอย่างไรให้บุคลากรอยู่กับผู้ประกอบการไทย” เพราะอาจถูกแย่งแรงงานฝีมือ ต้องเรียนรู้วิธีการผูกมัดใจบุคลากรของไทยไว้ เพื่อให้อยู่ในไทยและทำงานอย่างเต็มที่และเต็มใจ
6. เรียนรู้คู่แข่งทุกคน /วิเคราะห์ SWOT จะต้องรู้จักคู่แข่งของเราอย่างรอบด้าน ไม่ใช่เฉพาะคู่แข่งภายในประเทศ แต่จะต้องดูคู่แข่งจาก 9 ประเทศอาเซียน รวมถึงประเทศในกลุ่ม +3 (คือ จีน ญี่ปุ่น เกาหลี) และ+6 (ซึ่งเพิ่มออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ และอินเดีย) ด้วย

มาตรการรองรับผลกระทบของภาครัฐ

เป้าหมายสำคัญของ AEC ไม่ใช่การแข่งขันกันแต่เป็นการส่งเสริมความร่วมมือซึ่งกันและกัน ทั้งในด้านการเพิ่มขีดความสามารถการแข่งขันในภูมิภาค การพัฒนาอย่างเท่าเทียมกัน และการบูรณาการเข้ากับเศรษฐกิจโลกซึ่งจะช่วยเพิ่มอำนาจในการต่อรองของอาเซียน และจะช่วยส่งเสริมให้ทั้งภูมิภาคมีการเติบโตมากขึ้น ซึ่งจะเกิดผลกระทบตามมาแน่นอน ดังนั้น ภาครัฐควรจัดเตรียมมาตรการเพื่อรองรับผลกระทบเหล่านั้น ดังต่อไปนี้

1. การเจรจาเพื่อให้มีความยืดหยุ่น หากไทยเห็นว่า อุตสาหกรรมประเภทใดของไทยมีความอ่อนไหวสูงและไม่สามารถที่จะปฏิบัติตามพันธกรณีที่กำหนดใน Blueprint ได้ ไทยก็สามารถที่จะนำไปเจรจาขอความยืดหยุ่นล่วงหน้าเอาไว้ได้

2. การกำหนดมาตรการเพื่อปกป้องด้านเศรษฐกิจ (Safeguard Mechanism) ในกรณีที่มีการดำเนินการเปิดเสรี ภายใต้ AEC Blueprint ส่งผลให้มีการนำเข้าเพิ่มขึ้นจนกระทบต่ออุตสาหกรรมภายใน ก็สามารถนำพระราชบัญญัติมาตรการปกป้องจากการนำเข้าสินค้าที่เพิ่มขึ้น (Safeguard (SG) Measure Act) พ.ศ. 2550 มาบังคับใช้ เพื่อระงับการนำเข้าชั่วคราวได้

3. จัดตั้งกองทุนเพื่อช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบจากการเปิดเสรีทางการค้า (Adjustment Fund) หากมีภาคการผลิตหรือบริการใดที่ได้รับผลกระทบอย่างหลีกเลี่ยงหรือป้องกันล่วงหน้าไม่ได้ ในทางปฏิบัติก็ยังมีหนทางช่วยเหลือโดยอาศัยกองทุนเพื่อการปรับตัวภาคการผลิต โดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และกองทุนเพื่อการปรับตัวของภาคการผลิตและบริการ โดยกระทรวงพาณิชย์

4. สร้างกลไกการประสานงานระหว่างหน่วยงานภายในที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการตามแผนงานไปสู่ AEC โดยคณะกรรมการนโยบายเศรษฐกิจระหว่างประเทศ (กนศ.) ได้จัดตั้งคณะอนุกรรมการดำเนินการตามแผนงานไปสู่การเป็น AEC ซึ่งประกอบด้วยผู้แทนจากหน่วยงานต่างๆ จำนวน 47 หน่วยงาน เพื่อเป็นกลไกในการติดตามการดำเนินงานตามแผนงานและพิจารณาแนวทางรองรับผลกระทบที่เหมาะสม

5. การปรับปรุงกฎหมาย/กฎระเบียบที่รับผิดชอบโดยกระทรวง ทบวง กรมต่างๆ ให้สอดคล้องกับพันธกรณีตามที่ได้ตกลงกันไว้ โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

(1) เร่งดำเนินการด้านการเงินและการคลัง เช่น การเร่งปรับปรุงโครงสร้างภาษี การสร้างเสถียรภาพอัตราแลกเปลี่ยน เป็นต้น

(2) ปรับปรุงระบบและลดขั้นตอนการให้บริการของภาครัฐ รวมทั้งอำนวยความสะดวกแก่ภาคเอกชน เช่น พิธีทางศุลกากร การคืนภาษีมูลค่าเพิ่ม เป็นต้น เพื่อให้การค้ามีความคล่องตัวและไม่เพิ่มต้นทุนให้กับผู้ประกอบการ/ผู้ส่งออก

(3) มีระบบควบคุมมาตรฐานสินค้านำเข้า รวมทั้งการกำหนดมาตรฐานด้านสุขอนามัยของสินค้าเกษตรและมาตรฐานสินค้าอุตสาหกรรมที่มีประสิทธิภาพ

(4) มีระบบเตือนภัยเพื่อป้องกันผลกระทบอย่างฉับพลันและรุนแรงต่ออุตสาหกรรมภายใน รวมทั้งปรับปรุงระบบการใช้มาตรการ AD CVD และ Safeguards ให้สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพและรวดเร็ว

(5) เร่งพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เพื่ออำนวยความสะดวกทางการค้าโดยเฉพาะด้านการขนส่ง ทั้งทางบก ทางเรือ และทางอากาศ

(6) มีมาตรการส่งเสริมและสนับสนุนการลงทุนของไทยในต่างประเทศ

(7) เร่งดำเนินการปฏิรูปการศึกษาและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้สอดคล้องกับความต้องการของภาคการผลิตและสาขาบริการที่ไทยมีศักยภาพ

(8) สนับสนุนการพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ให้เข้มแข็ง เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน และการเข้าตลาดของประเทศที่ร่วมทำเขตการค้าเสรี

6. เผยแพร่ / ประชาสัมพันธ์การดำเนินงานให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องได้รับทราบ เพื่อปรับตัวให้ทันกับสภาพการณ์ที่กำลังจะเปลี่ยนแปลงไป และสามารถใช้ประโยชน์จาก AEC ได้อย่างเต็มที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ธุรกิจขนาดกลางและขนาดเล็ก และภาคประชาชน กลุ่มเกษตรกร นักเรียน เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและทัศนคติในการดำเนินธุรกิจ

7. สร้างกลไกประสานความร่วมมือกับภาคเอกชน เพื่อติดตามความคืบหน้าของการเจรจา และเพื่อเป็นเวทีให้ภาคเอกชนพิจารณาใช้ประโยชน์จากการดำเนินมาตรการเชิงรุกในการเปิดตลาดสินค้ากับประเทศต่างๆ และภาครัฐดำเนินการปรึกษาหารืออย่างสม่ำเสมอร่วมกับภาคเอกชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อแลกเปลี่ยนและรับข้อคิดเห็นต่อการดำเนินงานตามแผนงาน AEC Blueprint เพื่อสร้างท่าทีที่เป็นเอกภาพทั้งภาครัฐและเอกชน อันจะทำให้ประเทศไทยสามารถดำเนินการด้านต่างๆ ในเชิงรุกได้อย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกัน